

LADISLAV MACHOŇ A STAVBA PRÁVNICKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY

„Artistický správce stavby s hlasem poradním“

MARTINA KOUKALOVÁ

Po předčasné smrti architekta prof. Jana Kotěry v roce 1923 vnímala architektonická obec vybudování univerzitních budov na předmostí Čechova mostu na Starém Městě pražském, které projektoval, jako svého druhu pomník, mimo jiné také kvůli řadě peripetií, kterými si musel Kotěra během dlouhého procesu navrhování projít. Když ministerstvo veřejných prací pověřilo realizaci staveb architekta Ladislava Machoň, svízele pokračovaly: projektová dokumentace, které se musel co nejvíce držet, nebyla dokončena, podléhal gesci tří ministerstev, jež se snažila vytvořit reprezentativní budovy nového státu, ale rovněž výrazně ušetřit, a v neposlední řadě čelil tlaku ze strany samotné právnické fakulty. Machoň na sebe vzal komplikovanou a odpovědnou úlohu: provést co nejpřesněji zděděné dílo, a přitom upozadit své architektonické cítění.

LADISLAV MACHOŇ AND THE FACULTY OF LAW BUILDING OF CHARLES UNIVERSITY : "ARTISTIC CONSTRUCTION MANAGER WITH AN ADVISORY VOICE"

After the early death of the architect Prof. Jan Kotěra in 1923, the architectural community perceived the construction of university buildings designed by him on the bridgehead of Čech Bridge in Prague Old Town as a kind of monument, partly also due to a numerous complications that Kotěra had to go through during the long design process. When the Ministry of Public Works commissioned the architect Ladislav Machoň to carry out the construction, the difficulties continued: the project documentation, which he had to perform as much as possible, was not complete; he was under the responsibility of three ministries, which tried to create representative buildings of the new state and significantly save the cost at the same time, and he faced pressure from the law faculty itself. Machoň took on a complicated and responsible task: to carry out the inherited work as accurately as possible, while at the same time putting back his own architectural feelings.

Klíčová slova — Praha – Staré Město – právnická fakulta – Univerzita Karlova – ministerstvo veřejných prací – ministerstvo školství a národní osvěty – architektura první republiky – neoklasicismus – státní zakázka – atribuce uměleckého díla – autorství – Ladislav Machoň – Jan Kotěra

Key words — Prague – Old Town – Faculty of Law – Charles University – Ministry of Public Works – Ministry of Education and National Awareness – First Republic architecture – Neoclassicism – state contract – attribution of a work of art – authorship – Ladislav Machoň – Jan Kotěra

Se vznikem Československa se dosud ospalá a provinční Praha náhle stala hlavním městem nového státu, který z praktických, ale i reprezentačních důvodů musel vystavět řadu úředních a veřejných budov. Konzervativně laděný klasicismus převážné většiny z nich představoval podle státních zadavatelů dostatečnou míru monumentality a vzbuzoval národní hrdost. Diskusi o tomto „oficiálním“ stylu mezi představiteli ministerstev a převážně mladší generací architektů se už dostalo ve výkladu dějin architektury prostoru, a to včetně textů o přílišné rozvážnosti státní správy, zajišťování „vhodného“ výsledku prostřednictvím vyzvané soutěže či konzervativním ladění porot. Jaká však byla stavební realita, jakmile architekt státní zakázku získal?

Kotěřův návrh právnické fakulty se svou kombinací monumentality a slovanství výše uvedeným stylovým požadavkům vymyká a navíc začal reálně vznikat ještě před první světovou válkou za jiného politického zřízení. Nicméně detailní přiblížení jeho více než komplikované realizace, ztížené nejen autorovou smrtí, ale především politickými a hospodářskými tlaky, odkrývá realitu státních staveb, které měly na jednu stranu dostatečně reprezentovat, na druhou pak měly být hlavně utilitární a levné.

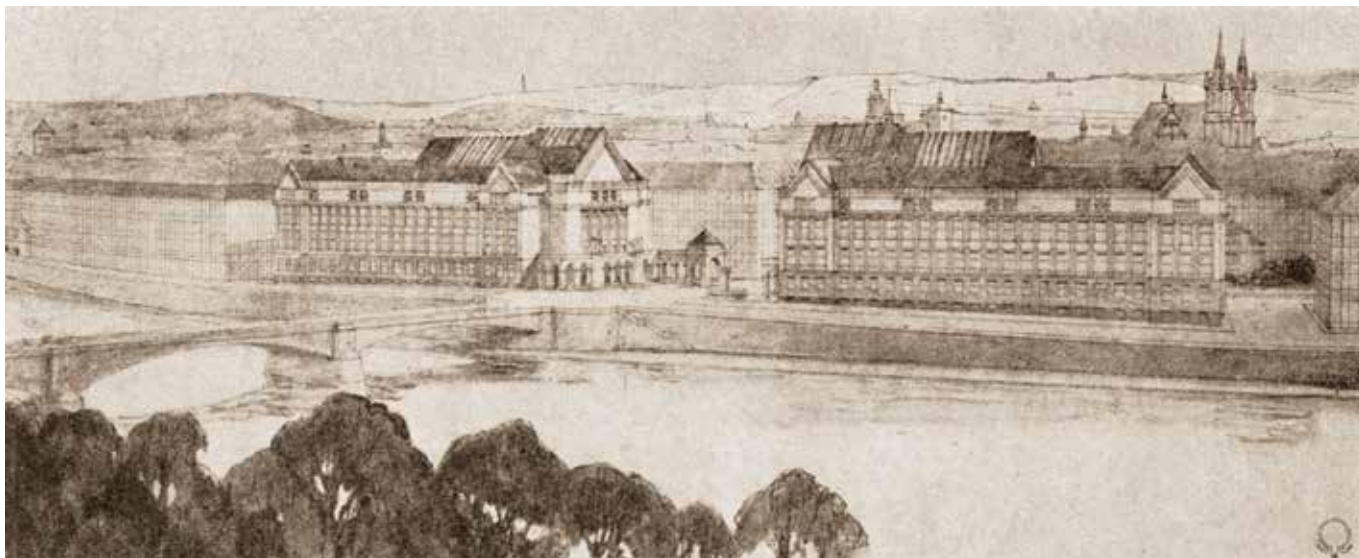
Příklad realizace díla po smrti autora dále odhaluje různá s tím spojená úskalí a nastoluje otázku, zda a za jakých okolností se do stavby za těchto podmínek vůbec pouštět. A nejde jen o původního autora, jehož projekt zákonitě musí při stavbě projít řadou změn, ale rovněž realizátora, od něhož se čeká, že bude „kormidlovat“ mezi originálním návrhem a uměleckými, technickými i ekonomickými požadavky vznesenými během stavby. Jak to všechno ovlivňuje otázku autorství jako takovou?¹

Geneze Kotěrova návrhu

Renomovaný architekt a pedagog Jan Kotěra (*18. prosince 1871 Brno – †17. dubna 1923 Praha) získal zakázku na projekt novostavby právnické a teologické fakulty při vyústění mostu Svatoopluka Čecha na staroměstském břehu Vltavy v roce 1907 přímo od lékaře a rektora české

1 Původní, zde doplněný text je součástí disertace *Ladislav Machoň a Praha: Život a dílo architekta a vybrané realizace pro Prahu*, obhájené na Ústavu pro dějiny umění FF UK (KOUKALOVÁ 2019).

Karlo-Ferdinandovy univerzity, prof. Jaroslava Hlavy (1855–1924). Na tomtéž břehu na druhé straně předmostí projektoval párovou budovu německé právnické fakulty architekt Josef Zasche (1871–1957) a oba architekti své projekty z urbanistického hlediska pravidelně konzultovali. Kotěrovy rané návrhy z let 1907–1909 ukazují monumentální pojetí s pozdně secesním dekorem, završené kupolí. Projekt z roku 1913 už architektonicky z většiny odráží pozdější realizované neoklasicistní řešení s trojúhelníkovými štíty. Proti němu se ohradili konzervativněji smýšlející profesori

Obr. 1. Jan Kotěra, 1921: Soutěžní návrh na univerzitní budovy na předmostí Čechova mostu (převzato z KOTĚRA 1921–1922, LXXVI).

z české techniky, ale hlavně arcivévoda František Ferdinand d'Este, jenž ze své politické pozice propagoval vznešenější neobarokní pojetí. Kotěrovo angažmá po tomto mocenském vstupu a posléze s ohledem na obtíže první světové války zůstávalo nejisté, nicméně i nadále pokračoval v tvorbě. Přestože by se mohlo zdát, že nově ustavená Československá republika se bude chtít prezentovat soudobou architekturou, kterou představoval se zřetelem na význam své dosavadní práce právě Kotěra, musel architekt svou legitimitu v roce 1921 obhájit ve veřejné soutěži. Naprostá většina architektů Kotěru jakožto nesporného tvůrce respektovala a soutěže se nezúčastnila. Jan Kotěra se tak konečně stal nezpochybnitelným autorem právnické fakulty a o rok později také zrcadlově pojaté ústřední budovy univerzity na místě bývalé německé fakulty.²

Převzetí úkolu

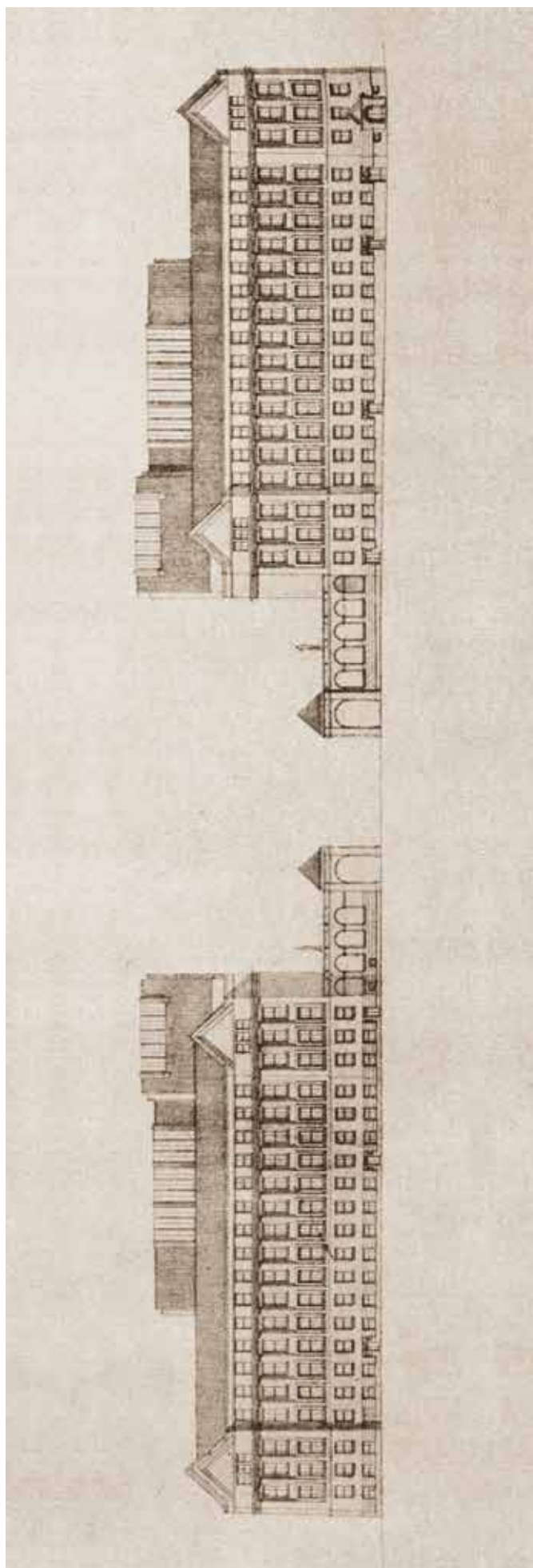
Kotěra podepsal smlouvu na realizaci dvojice budov necelý měsíc před svou smrtí v dubnu 1923. „Hned po pohřbu sešli se jeho přátelé z ‚Mánesa‘ a ‚Společnosti architektů‘ a slíbili sobě, i celé umělecké veřejnosti, aby smrt Kotěrova nebyla novou záminkou zničení jeho díla. A tak se stalo, že hlavně za podpory ministerstva školství muselo ministerstvo veřejných prací projekt Kotěrovův realizovat,“³ vzpomínal architekt Ladislav Machoň. V několika větách naznačil, jak zdoluhavá a komplikovaná byla Kotěrova práce na návrhu (obr. 1–6) a kolik institucí se na přípravě projektu podílelo. Zároveň architektonická obec od počátku považovala univerzitní budovy za Kotěrovův pomník.

Ministerstvo veřejných prací pověřilo po Kotěrově smrti stavbou univerzitních budov právě Ladislava Machoně (*28. dubna 1888 Praha – †22. prosince 1973 Praha; MAREK 2001, 156–157), který v té době rozhodně nepatřil k etablovaným architektům. Od roku 1917 sice vedl vlastní ateliér, nicméně větší a významnější zakázky získal až po vzniku nové republiky a do té doby realizoval především rodinné domy: kolonii zaměstnanců cukrovaru v Cholticích (1919), kolonii pro družstvo Domov na Žižkově (1920–1923) a pracoval na domech pro kolonii Spolku žurnalistů Ve Stromkách na Vinohradech (1922–1924).

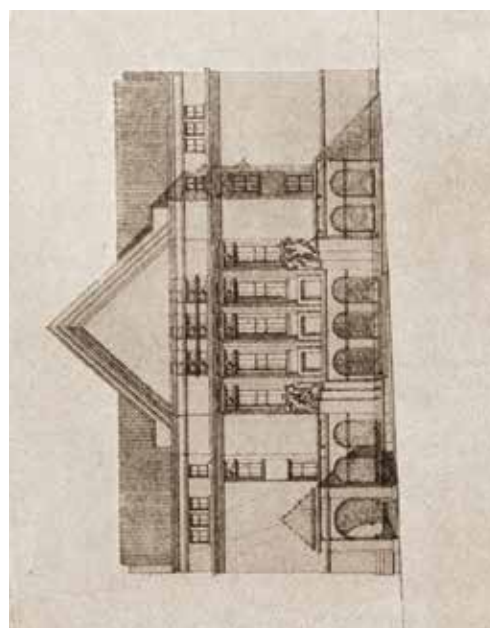
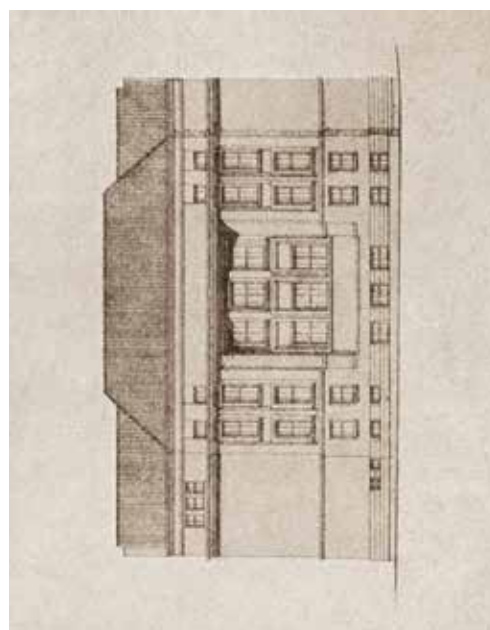
Proti ministerskému rozhodnutí se ve svém článku ohradila redakce časopisu *Stavitel* a zároveň prozradila, koho by před Machoněm upřednostnila: „Očekávali jsme, dle jiných zpráv i slibů na kompetentních místech, že dozor nad dokonalým provedením Kotěrova životního díla převezme

² O dlouhé a nesnadné cestě Jana Kotěry k vytvoření návrhu univerzitních budov a o genezi celého projektu již psala řada autorů (ŠVÁCHA 1996, 495–496; ŠVÁCHA 2001, 234–237; VYBÍRAL/HNÍDKOVÁ 2015, 116). Podrobně včetně politických a stylových intervencí se tématu věnovala ve více kapitolách Michaela MAREK (2001; cf. PEŠEK 2001).

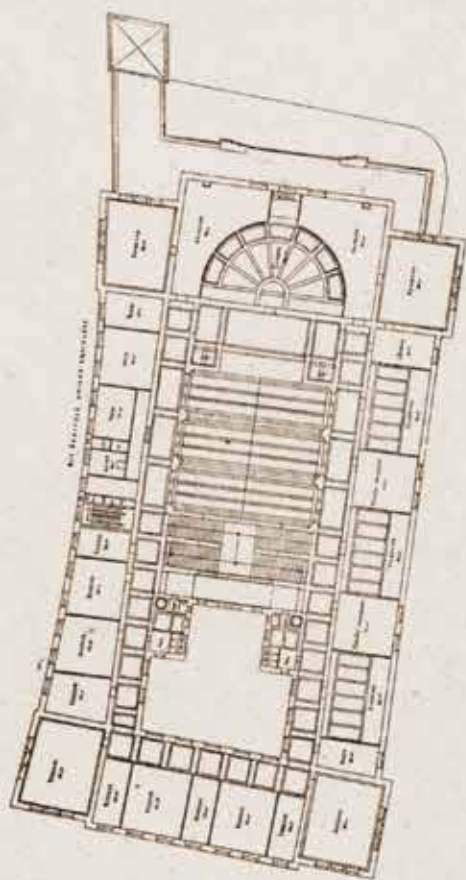
³ AAS NTM 26, kart. 2007802/15, Ladislav Machoň, Universita Kotěrova, nedatováno, asi červen 1926, bez paginace.

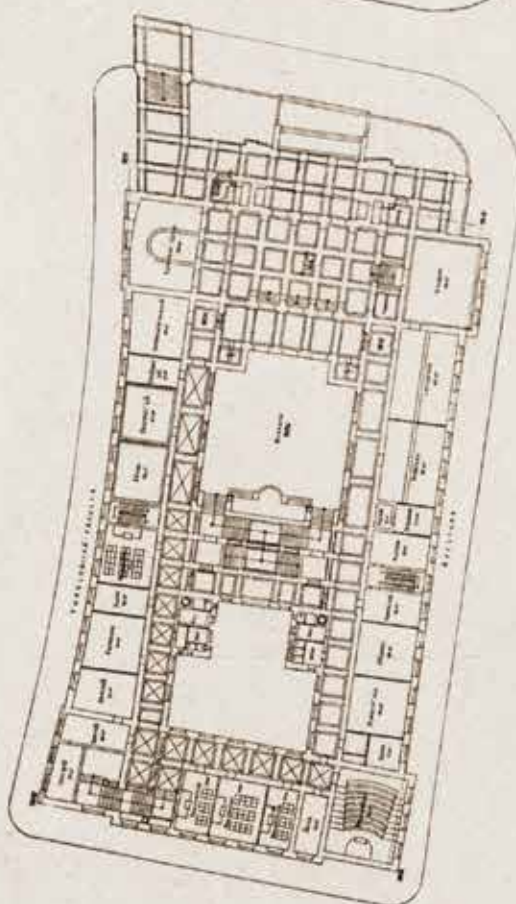
A
B C
D

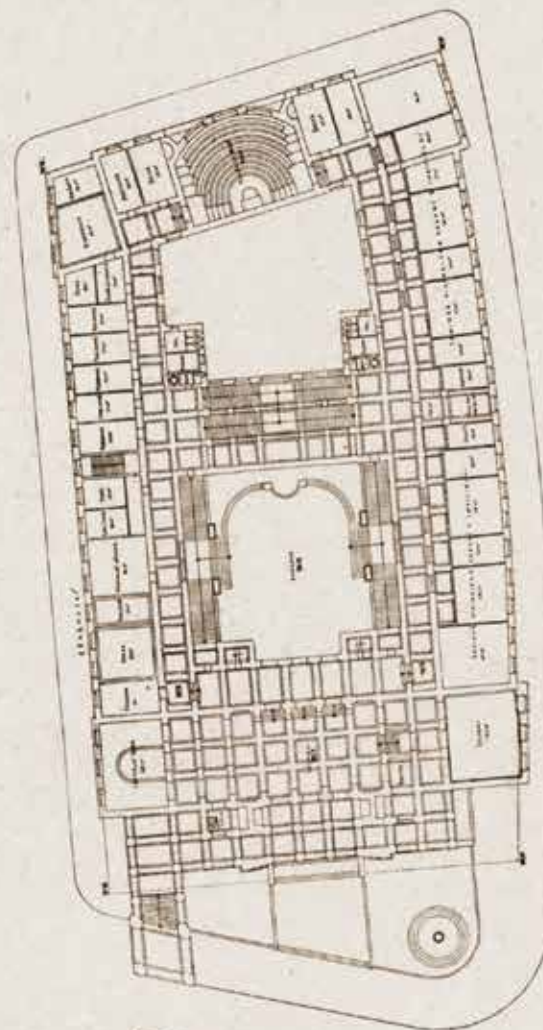
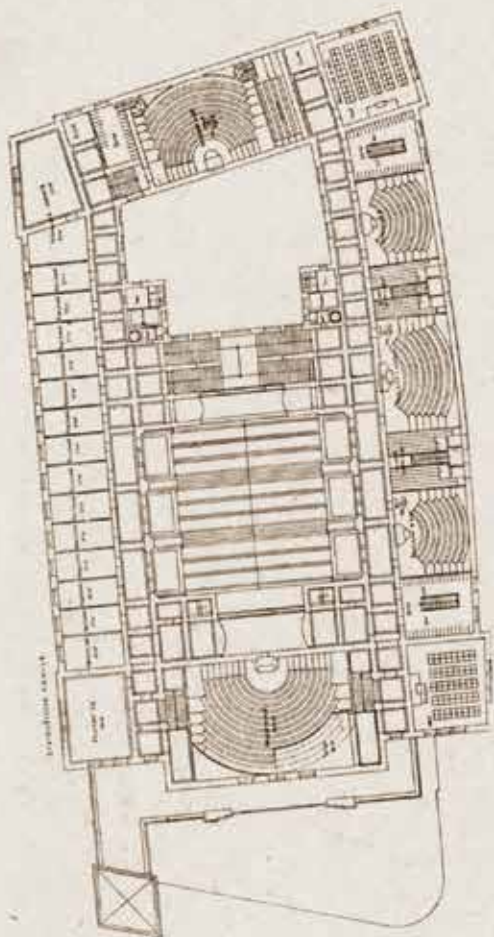
Obr. 2. Jan Kotěra, 1921: Univerzitní budova. **A** – návrh bočních fasád univerzitních budov do ulice Sanytrové (dnešní ulice 17. listopadu); **B** – návrh hlavního průčelí právnické fakulty do nám. Curieových; **C** – návrh zadního průčelí do Břehové ulice; **D** – návrh půdorysů 3. patra a přízemí univerzitních budov (převzato z Kotěra 1921–1922, LXXV, LXXVIII).

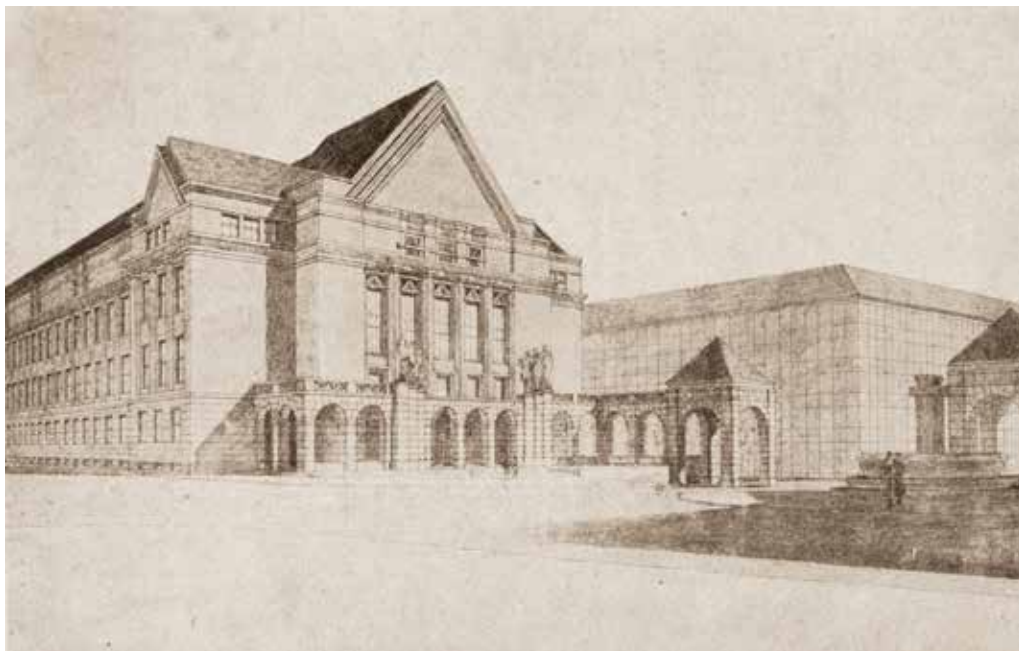
III. patro.

Přizemí.

Obr. 3. Jan Kotěra, 1921: Perspektivní pohled na ústřední budovu Univerzity Karlovy na předmostí Čechova mostu (převzato z KOTĚRA 1921–1922, LXXVI).

některý jeho nejvyspělejší žák, neb bývalý přítel [...], zvláště když prof. Kotěra připisem k ministerstvu veřejných prací jmenoval svým zástupcem svého žáka architekta J. Kalouse.“ (*sine* 1922–1923, 81) Architekt Josef Kalous (1889–1958) studoval na Akademii výtvarných umění u Jana Kotěry v letech 1912–1915 a 1917–1918 a poté s ním s přestávkami až do jeho smrti pracoval. Pravděpodobně se účastnil příprav na soutěž na univerzitní budovy v roce 1920. Mezi podepsanými za Kotěrovu stavební kancelář při převzetí plánů však chyběl.⁴

Ladislav Machoň studoval v letech 1906–1911 architekturu na české technice a pravděpodobně kvůli nespokojenosti s tamní konzervativní výukou začal už od 1. března 1909 pracovat na částečný úvazek v ateliéru Jana Kotěry. Ten mu při uzavření ateliéru v roce 1917 do doporučení napsal: „Po odbytých studiích vstoupil definitivně do mého atelieru, kde byl zaměstnán jako architekt projektant, později mu byl svěřen dohled na různé stavby a konečně od 1. června 1914 byl chefarchitektem na projektu stavby budovy české university v Praze. Celkem pracoval v mém atelieru od 1. února 1911 do 1. srpna 1917.“⁵

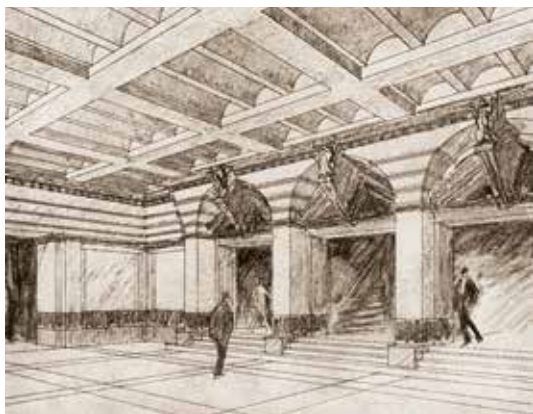
Jan Kotěra měl na život a dílo Ladislava Machoně nesmírný vliv, a to nejen umělecký, patrný v raných Machoňových stavebách (třeba školy v Postoloprtech [1923] a Chomutově [1924]), ale rovněž společenský a existenční. Představil jej řadě umělců a objednavatelů, se kterými později Machoň spolupracoval, a inicioval některé jeho zakázky. Například jakožto člen kuratoria Moderní galerie zadal Machoňovi v roce 1917 projekt její budovy na Kampě, který svým monumentálním pojetím a trojúhelníkovými štíty připomíná právě právnickou fakultu (ŠOLC 2013, 48–55).⁶ Během válečných let 1915–1918 Kotěra z pozice rektora Akademie výtvarných umění opatřil Machoňovi místo suplujícího docenta malířské perspektivy a deskriptivní geometrie, což znamenalo finanční jistotu a stejně tak argument pro několikrát odsunutí vojenských povinností (KOUKALOVÁ 2018, 591–592).

Ministerstvo veřejných prací se rozhodlo svěřit stavbu Ladislavu Machoňovi zřejmě z pragmatických důvodů: vedl samostatný ateliér, a tudíž mohl na plánech novostaveb začít ihned pracovat. Ministerstvo s ním mělo už i předchozí pracovní zkušenost, protože od ledna 1923 projektoval úpravu Klementina pro potřeby národní knihovny (KOUKALOVÁ 2017). Časopis *Stavitel* však neváhal Machoně označit za „majitele podnikatelské firmy“ a rovněž ve svém článku nepravdivě tvrdit, že nikdy „žákem ani spolupracovníkem Kotěrovým nebyl“. Realizaci univerzitních budov neměl Machoň podle mínění redakce časopisu provádět, „zejména když vlastní architektonickou činností ani schopnost k umělecké monumentální práci neprokázal“ (*sine* 1922–1923, 81). Redakce *Stavitele* ovšem již neuvedla, že ani Josef Kalous za sebou ještě neměl vlastní realizace.

4 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, Soupis plánů a kreseb provedených prof. J. Kotěrou až do soutěže, od doby soutěže až do úmrtí a provedených stavební kancelář od úmrtí prof. J. Kotěry do dne 4. července 1923.

5 ANG 125, vysvědčení od Jana Kotěry, 1. srpna 1917.

6 Dochovaný Machoňův návrh viz AAS NTM 26, kart. 20060719/03.

Obr. 4. Jan Kotěra, 1915–1917: Univerzitní budova, návrh vestibulu (převzato z KOTĚRA 1921–1922, LXX).

Obr. 5. Jan Kotěra, 1915–1917: Univerzitní budova, kresba detailu dvorany (převzato z KOTĚRA 1921–1922, LXXII).

Oba zmiňovaní architekti na plánech univerzitních budov pracovali a jen těžko lze dnes soudit, koho by si Kotěra zvolil za svého nástupce. Spor se vlastně vedl mezi Kotěrovou kanceláří a bývalým spolupracovníkem a dost možná i mezi Společností architektů, již byl Jan Kotěra členem a jež dohlížela na jeho odkaz, a Sdružením architektů, jež vydávalo časopis *Stavitel*.

Kotěrovy plány a Machoňovy úpravy

Machoň podepsal smlouvu s ministerstvem veřejných prací 14. července 1923 a do konce téhož roku měl dodat stavební plány a detailní rozpočet.⁷ Zároveň převzal veškerou dokumentaci od Kotěrovy stavební kanceláře, provizorně umístěné v Klementinu.⁸ Jako „artistický správce stavby s hlasem poradním“⁹ musel vycházet z Kotěrových soutěžních plánů z roku 1920 a z nich vypracovaného návrhu z roku 1922, který schválilo ministerstvo veřejných prací, ministerstvo školství a národní osvěty, akademický senát a profesorský sbor právnické fakulty, dále z programového náčrtu z roku 1914, z detailů interiérů z let 1915–1917 a z plánů rozpracovaných po smrti Jana Kotěry jeho kanceláří.¹⁰

Při rozkreslování Kotěrových plánů do velkého měřítko musel Machoň rozhodovat řadu nedorozuměných situací. Pomineme-li změny stavebního rázu (vyžádané novou regulací předmostí, jiným topením, statickými nároky, půdorysnými úpravami pro právnickou fakultu atd.), snažil se Machoň ve formách vracet ke Kotěrovým starším kresbám (vzhled fasády, schodiště atd.).

Oproti původnímu schválenému projektu obrátil ústřední schodiště o 90 stupňů, aby dosáhl lepšího osvětlení. Ze stejných důvodů rovněž zatočil chodbu vedoucí paralelně s hlavní zdí ke Dvořákovu nábreží.¹¹ Přepracoval také Kotěřův návrh vestibulu, který působil příliš tmavě.¹² Umělecká komise rozhodla, že nejsou-li dochovány v Kotěrově pozůstalosti použitelné plány, „arch. Machoň má dále postupovati samostatně, aniž by kopíroval styl Kotěřův“.¹³

V květnu 1924 Ladislav Machoň odevzdal na stavební úřad plány obou budov, které sice nejsou podepsány, ale jako autor je uveden profesor Jan Kotěra (obr. 7).¹⁴ Přestože půdorysy právnické fakulty i ústřední budovy Univerzity Karlovy kopírovaly své ne zcela pravidelné parcely při břehu Vltavy, celé předmostí pojal Kotěra přísně osově. Autor počítal s průkopem Letnou a nábreží se mělo stát slavnostním vstupem do Starého Města s napojením na Pařížskou třídu (tehdy Mikulášskou). Arkády obou budov měly pravoúhle vybíhat do prostoru a vytvářet bránu pro pěší, krytou jehlanovou střechou. Obě budovy získaly po veřejné soutěži v roce 1921 novoklasicistní ráz,

⁷ AAS NTM 26, kart. 2007802/15, Smlouva mezi erárem Československé republiky a mezi pozůstalostí po prof. Janu Kotěrovi a architektem Ladislavem Machoněm, 14. července 1923.

⁸ AAS NTM 26, kart. 2007802/15, Protokol o předání stavebních plánů, rozpočtů a detailů po zemřelém prof. arch. J. Kotěrovi, 4. července 1923.

⁹ AAS NTM 26, kart. 2007802/15, Regulativ pro orgány, jimž svěřeno jest řízení a provedení novostaveb universitních budov Karlovy university u Čechova mostu v Praze, nedatováno, asi 14. července 1923, 2.

¹⁰ AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 1. schůzi uměleckého komitétu pro novostavby Karlovy university u Čechova mostu, 4. ledna 1924, bez paginace.

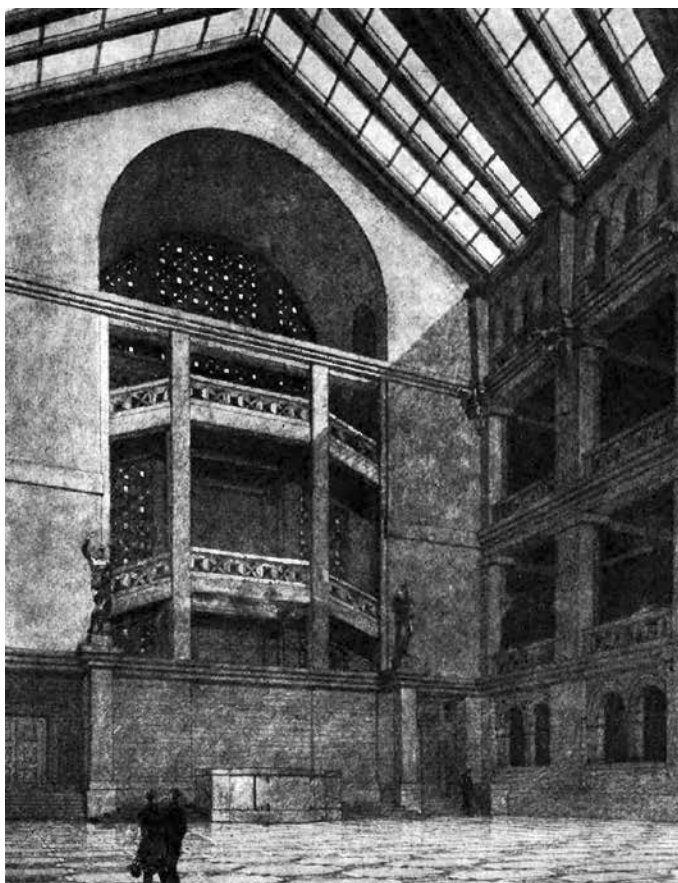
¹¹ AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 1. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 2. dubna 1924, 4.

¹² AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 9. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 20. května 1925, 3.

¹³ AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 1. schůzi uměleckého komitétu pro novostavby Karlovy university u Čechova mostu, 4. ledna 1924, bez paginace.

¹⁴ Plány jsou uloženy ve složce čp. 901/I ve SA Praha 1.

Obr. 6. Jan Kotěra, 1921: Univerzitní budova, návrh dvoraný právnické fakulty (převzato z KOTĚRA 1921–1922, LXXVII).

Kotěrova návrhu se liší od té výsledné především výzdobou. Průčelí do dnešního náměstí Curieových na plánech zakončuje tympanon a až do výše horní římsy mělo být obloženo kamenem. Trojici vstupních dveří v přízemí lemuje kamenná arkáda, z níž měly vystupovat sokly pro monumentální sochy. Rizalit průčelí proráží pětice vysokých oken s trojúhelníkovými suprafenestrami, které navzájem oddělují pilastry. Mezi horizontálami říms třetího patra se nacházejí tři slepá okna, která Kotěra ozdobil vždy dvojicí trojúhelníkových plastických výplní.¹⁵

Kotěrova secesní výzdoba se měla uplatnit na řadě interiérových prvků, jako jsou okna, dveře, zábradlí, ostění atd. Nejvíce však měla být patrná na reprezentativní dvoraně, kterou by uzavírala skleněná sedlová střecha poskytující světlo všem přilehlým chodbám. Vstupní a hlavní průčelí této dvoraný měl vytvářet monumentální zaoblený výklenek s velkým oknem vyplněným geometrizující mozaikou, která by osvětlovala dvouramenné schodiště mezi dvory. Boční stěny dvoraný by pravoúhle kopírovaly vnitřní chodby, ale snížené třetí patro by uzavíraly arkády. Právě dvoranu musel Ladislav Machoň postavit jinak.

Zakládání stavby¹⁷

Ještě před vypsáním soutěže na stavební práce objednalo ministerstvo veřejných prací sondy do staveniště až k nosné půdě, což byla skála v hloubce 10–12 metrů. Vzhledem k vysokým nákladům se ministerstvo rozhodlo nehloubit až ke skále a celou budovu postavit na betonových pilotách až do výše toku Vltavy.

¹⁵ Kotěra původně navrhoval jen budovu společnou pro českou právnickou a teologickou fakultu a protějščí budovu německé právnické fakulty měl projektovat architekt Josef Zasche. Architektonickou soutěž v roce 1920 vypsal Česká univerzita Karlova již pro obě parcely, na nichž měly stát totožné stavby, právnická fakulta a ústřední budova.

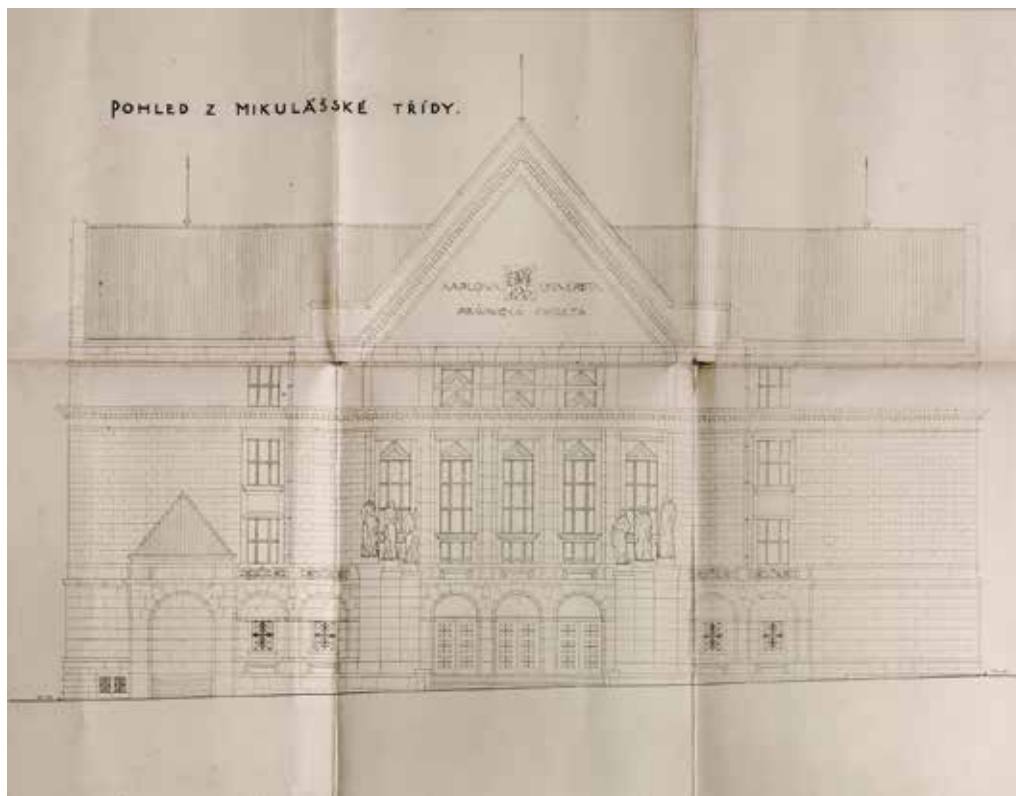
¹⁶ Historik umění Ladislav Zikmund-Lender ve svém textu o budování zednářské identity během první republiky tvrdí, že právnickou fakultu „je možné vykládat zednářsky: U vstupu stojí dva sloupy, v průčelí jsou sochy muže a ženy, představující Asceba a Ašera, uzavírá ho mystický trojúhelník, uvnitř je impozantní čtvercová svatyně. [...] Přestože stavba měla být především manifestací ideálů vzdělanosti, případně monumentem nejvyšší státní vzdělávací instituce, zednáři do ní několikrát pořádali exkurze.“ (ZIKMUND-LENDER 2017, 69) Stavba však pro zednáře neměla a nemá zvláštní význam. Za poskytnutí těchto informací autorka děkuje Miroslavu Procházkovi, řediteli Muzea svobodného zednářství při Veliké Lóži České republiky.

¹⁷ Všechny informace o zakládání stavby viz AUK PF, Technická zpráva o postupu universitních novostaveb u Čechova mostu a na Smetanově náměstí v Praze, 25. listopadu 1925.

aby odkazovaly na historii a význam české univerzity.¹⁵ Archetypální tvary nejlépe symbolizuje lomená střecha s vysokým štítem, která kryje dvoranu s ochozy.

Právnická fakulta má půdorys lichoběžníku se dvěma dvory, z nichž jeden ve tvaru písmene T slouží pro hospodářské zázemí, druhý čtvercový jako zastřešená vnitřní hala. Ze dvou suterénů vyrůstá pětice podlaží (včetně podkrovní), které uzavírá sedlová střecha. Stěny budovy jsou zděné, stropy železobetonové. Nároží fakulty vystupuje díky rizalitům, jejichž přízemí zdobí kubizující bosáž a uzavírají je trojúhelníkové štíty. Celou stavbu horizontálně člení výrazná římsa nad přízemím a nad druhým patrem. Boční fasády ještě doplňují vertikální pilastry mezi okny.

Původní hlavní fasáda podle

Obr. 7. Jan Kotěra (autor návrhu), Ladislav Machoň (autor projektu, nesignováno), 1924: Právnická fakulta, návrh hlavní fasády do nám. Curieových (SA Praha 1; reprofoto P. Havlík, 2021).

Na začátku prací se však ukázalo, že se v písčité půdě nacházejí velké kameny, které znemožňují zaražení betonových pilot. Ministerstvo proto provedlo několik zkoušek s různými typy pilot a zakládáním všeobecně. Po poradě s odborníky se přiklonilo k tlustým dřevěným pilotám s železnou botkou¹⁸ (obr. 8) a na nich položeným mohutným betonovým pasům. Tím nicméně peripetie s výstavbou základů neskončily. Staveniště totiž zaplavovala spodní voda, která se musela pumpami nepřetržitě odčerpávat.

Základy se hloubily od dubna do listopadu 1925 pro tři univerzitní objekty najednou, vedle právnické fakulty a ústřední budovy i pro filozofickou fakultu podle návrhu Josefa Sakaře (1856–1936) na dnešním náměstí Jana Palacha.

Nabídka Matěje Schneiberga

Stavitel Matěj Schneiberg (činný 1911–1930) se neúspěšně zúčastnil veřejné soutěže na univerzitní budovy na předmostí v roce 1920, již valná většina architektonické obce z úcty k Janu Kotěrovi demonstrativně bojkotovala. Obtíže s únosností podloží neváhal Schneiberg v dubnu 1925 využít jako záminku ke komparaci svého a Kotěrova návrhu v denním tisku, konkrétně v nepodepsaném článku v *Českém slovu*. Kotěrovy budovy, jejichž „řešení je pochybné a nešťastné,“ měly podle Schneiberga „representovati naše stavební umění velmi málo“. Kdežto vlastní projekt považoval za „monumentálnější a reprezentativnější“ (*sine* 1925, 1). Otištěný Kotěrových perspektiv bez svolení pozůstalých i příliš pošetilý komentář glosoval časopis *Styl* slovy: „A tento výkon působí rozhodně seriosním dojmem. Kritisovat dílo nabubřelou pamonumentalitou a s pominutím autorského práva lze jenom v Čechách“ (*sine* 1924–1925, 155). Ani další anonymní článek v týchž novinách neušel ve *Stylu* reakci: „Snad si, probůh, nemyslí pan anonym, že kdyby nedělal universitu Kotěra, že by ji dělal pan – Sch. [Schneiberg – pozn. autorky]“ (*sine* 1924–1925, 203).

Přesto se i dále Schneiberg pokoušel houževnatě svůj projekt prosadit. V listopadu 1926 opětovně své plány připomněl ministerstvu veřejných prací prostřednictvím rady Jaroslava Valečky a pokusil se o jejich realizaci přesvědčit rovněž senát právnické fakulty. Podle Schneiberga prý většinová veřejnost sdílela názor, že se Kotěrův návrh svým vzhledem na toto místo nehodí. Nabízel „dílo toto pozměnit bez značných finančních potíží, ke prospěchu Vašemu i vnějškovému“, ¹⁹

¹⁸ Jako botka se označovala železná špice nasazená na hrot tak, aby se pilota mohla lépe zaražit do země.

¹⁹ AUK PF, dopis Matěje Schneiberga senátu právnické fakulty, 25. listopadu 1926.

Obr. 8. Praha 1-Staré Město, čp. 901, náměstí Curieových 7, Právnická fakulta UK. Pilotáž (neznámý fotograf, 1925; AAS NTM 26, kart. 20070614/04).

tedy převzít již rozestavěné budovy a dokončit je podle vlastního projektu. K dopisu dokonce přiložil nákres, na němž demonstroval, které zdivo by se muselo zbourat a které by šlo použít. Schneibergovo opakované prosazování vlastního projektu jen stavitelské úrovně dokládá nedostatek sebereflexe a s největší pravděpodobností nebylo odborníky ani úřady bráno vážně.

Dohled a úspory

Na realizaci právnické fakulty a plánování ústřední budovy Univerzity Karlovy dohlíželo hned několik komisí (širší a užší stavební, technická, umělecká a pro vnitřní vybavení). Do každé z nich delegovala zainteresovaná ministerstva své úředníky a svého zástupce měla rovněž právnická fakulta. Složení komisí se samozřejmě lišilo podle jejich zaměření a v průběhu let, ale některá jména výrazně ovlivňující podobu budov se objevovala opakovaně. Ministerstvo školství a národní osvěty reprezentoval vrchní rada Otto Placht (1890–1959) a nejvyšší účetní kontrolní úřad vrchní rada R. Králíček [sic]. Stavebním referentem právnické fakulty se stal profesor Antonín Hobza (1876–1954) a správcem stavby ministerský rada Jaroslav Valečka (jako architekt školních budov činný zvláště v letech 1899–1910). Všichni výše zmínění měli rozhodovací právo – na rozdíl od Ladislava Machoně a jeho zástupce, architekta Vladimíra Weisse (1897–1989), kteří mohli výborům jen radit.²⁰

Architekt Otakar Novotný ve své monografii o Janu Kotěrovi situaci vystihl slovy: „Po nějakém váhání se strany úředních činitelů byla Kotěrova universita vybudována; ale hodnota tohoto díla utrpěla tímto v zásadě pietním počinem více, než se obecně ví. Ačkoli byla ustanovena komise [umělecká – pozn. autorky], řídící další práci (Wirth, Engel, Gočár a jiní), přece úřednímu stavebnímu dozorcovi inž. Valečkovi se podařilo zavést do zbývajících projektantských prací výtvarně neplodný systém pracovní, spoléhající jen na Kotěrovy záznamy, často jen povšechné, přitom nepřipouštějící naprosto žádný další organický vývoj těchto náznaků...“ (NOVOTNÝ 1958, 68).

²⁰ Ladislav Machoň žádal ministerstvo veřejných prací o právo na rozhodující hlas, ale bezúspěšně. Viz AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 4. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 1. října 1924, 2.

Novotný připisoval správci stavby větší vliv, než vyplývá ze zápisů z porad. Nicméně se neplete ve značně negativním působení příliš velkého množství zainteresovaných lidí, kteří mohli do podoby a provedení stavby zasahovat. Zároveň je nutné dodat, že během celé realizace se opravdu velmi šetřilo, což postihlo nejen vzhled právnické fakulty, ale především se kvůli úsporám nakonec nerealizovala ústřední budova.

Nejdůležitější slovo mělo ministerstvo financí, které stavbu právnické fakulty prelimitovalo částkou 38 milionů Kč (v roce 1926 zvýšenou na 40 milionů Kč).²¹ Náklady na veškeré práce se musely do této sumy vejít a ministerstvo schvalovalo dílčí rozpočty úplně na vše. Spořilo se na vysoutěžených firmách, materiálech, umělecké výzdobě i nábytku. Kotěrou původně zamýšlený kamenný obklad byl minimalizován na nejnужnější část. Nejenže se vybíral „horší“ kámen, například pískovec místo žuly, ale kvůli úspornější ceně v rámci druhu i jeho nižší kvalita (barva a zrno). Umělecká výzdoba se rovněž považovala za zbytečný přepych a postupně se redukovala. Podařilo se uhájit železobetonový krov, i když byl o čtvrtinu dražší než dřevěný. V případě obkladů stěn se nejprve snižovala kvalita dřeva, pak se počítalo s linoleem a nakonec se provedla pouze sádrová omítka. Jakýkoli nábytek, který nepodmiňoval provoz budovy, se zrušil a stejně tak orientační systém.

Ve prospěch Ladislava Machoně často hlasoval Otto Placht, který taktéž nesouhlasil pouze s nejnужnějším řešením. Na schůzi v únoru 1926 například pronesl: „Plány universitních novostaveb byly pracovány v míru, v době blahobytu, a s ohledem na to, že národ si staví universitu jednou za 1 000 let. Uskutečňují-li se tyto plány nyní, v době největší nouze, musí vznikat rozpor. [...] Je nutno hledati cestu, kterou by při ohledu na státní finance ani repres. charakter, ani umělecká hodnota novostaveb universitních nebyla poškozena.“²²

V neposlední řadě i rychlost stavby, respektive její opožďování vůči plánu měly na její vzhled nemalý vliv. Zástupce právnické fakulty profesor Antonín Hobza totiž chtěl, aby se škola co nejdříve nastěhovala, a tak opakovaně prosazoval nejjednodušší řešení: například přijetí již v soutěži vybrané, byť nespolehlivé firmy nebo oproštění od všech „nadbytečných“ vybavení včetně zmíněného obkladu. V prosinci 1925 Hobza podpořil v úsporách zástupce ministerstva financí, radu N. Kalluse [sic] a účetního R. Králíčka [sic], když „prohlásil, že fakulta žádá, aby jí byla postavena rychle prostorná, zdravá, světlá, účelná škola. Nežádá žádnou zbytečnou architektonickou nádhery a projevuje toliko přání, aby nová budova právnické fakulty nebyla chudší než současně stavěná budova fakulty filosofické.“²³

Otakar Novotný popsal ve své knize nezáviděníhodnou pozici projektanta stavby: „Svědomitěmu realizátoru stavby, architektu L. Machoňovi, často zbývalo jen mechanicky převést náčrt nebo nápad z malého měřítka plánu do velikého měřítka skutečnosti bez potřebných úprav a propracování, ale často i bez zřetelů na změny, jichž by si byl vyžádal nezamýšlený původně materiál nebo technika, což bylo stavebním dozorcem zhusta několikrát libovolně učiněno.“ (NOVOTNÝ 1958, 68)

Nová dvorana

Kvůli špatnému podloží a nově vybranému centrálnímu topení musel Ladislav Machoň celou právnickou fakultu konstrukčně zpevnit. V květnu 1925 odevzdal aktualizované plány²⁴ včetně všech interiérů a slavnostních prostor (obr. 9). Na vnějším vzhledu budovy se to neprojevovalo, avšak Kotěrou navrženou dvoranu právnické fakulty nebylo možné realizovat (obr. 5–6), protože by neunesla prosklený strop. Na schůzi umělecké komise v září 1924 Ladislav Machoň předstřel problémy haly s horní betonovou konstrukcí. Kvůli statickému nosníku pod prosklenou střechou ještě podepřít sloupy, čímž ovlivnil podobu obou bočních stěn i vyústění schodiště (obr. 10). Umělecká komise mu v září 1924 doporučila toto řešení rozpracovat.²⁵

Své perspektivy a řezy dvoranou, které maximálně ctily Kotěřův projekt, prezentoval Ladislav Machoň na listopadové schůzi, ale historik umění Václav Vilém Štech (1885–1974) je zavrhl se

21 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 16. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 21. dubna 1926, 2. Ministerstvo financí nepovolilo požadovaných 55 milionů Kč a prelimitovanou částku zvedlo jen mimořádně kvůli neočekávaným nákladům při zakládání stavby.

22 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 14. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 10. února 1926, 2.

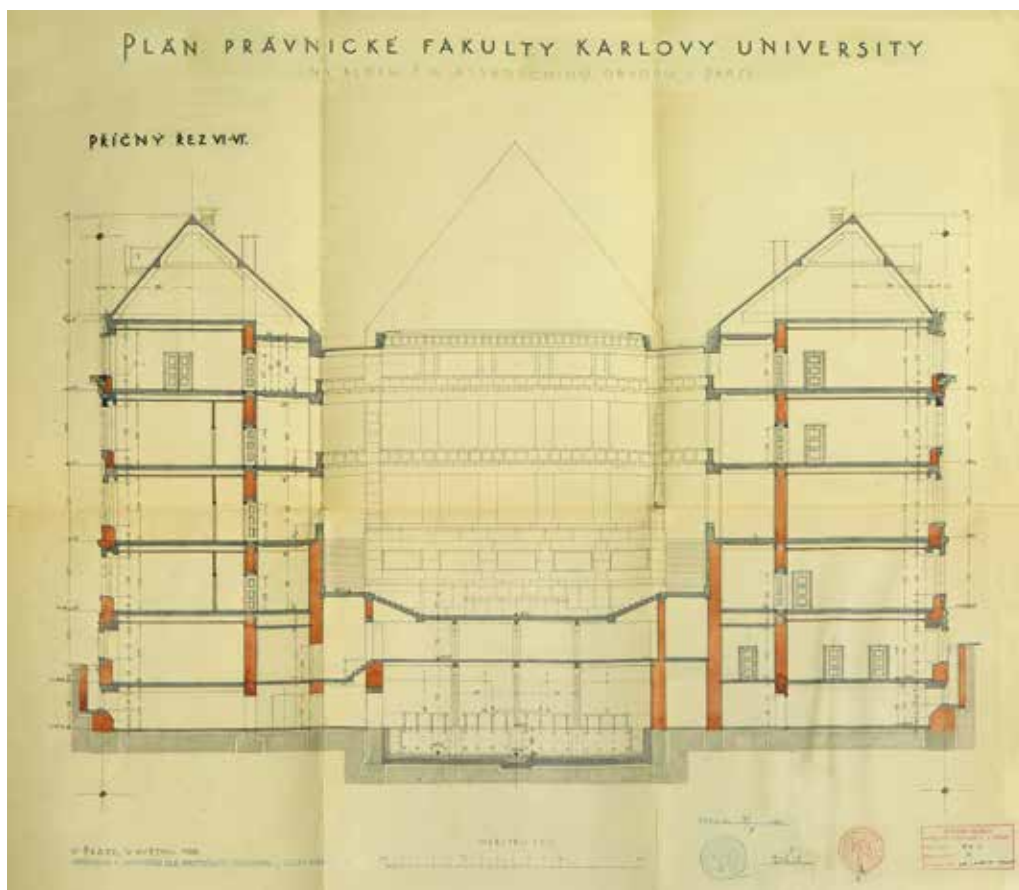
23 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 13. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 15. prosince 1925, 2–3.

24 Plány jsou uloženy ve složce čp. 901/I ve SA Praha 1.

25 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 3. schůzi uměleckého komitétu pro novostavby Karlovy university u Čechova mostu, 11. září 1924, bez paginace.

Obr. 9. Ladislav Machoň (autor projektu, nesignováno), 1925: Právnická fakulta. **A** – příčný řez; **B** – půdorys přízemí (SA Praha 1; reprofoto P. Havlík, 2021).

A | B

slovy, že „v doplněném návrhu Kotěrově nedobře působí vkomponované tenké sloupky, které vyvolávají dojem dodatečně podepřené konstrukce“.²⁶ Machoň Kotěru bránil, ale zároveň připustil potřebu zcela nově navržené haly: „Prof. Kotěra jen v důsledku nedostatku času přenesl prosté řešení z ústřední budovy do právnické fakulty, a že nelze tudíž na toto zachovalé řešení Kotěrovo nazírat jako na skutečné, vážné řešení tohoto interieuru.“²⁷ Komise dospěla jednohlasně k šalamounskému závěru: architekt měl vytvořit dvoranu nově, na základě daného půdorysu, proporcí a v duchu realizací Jana Kotěry.

Ladislav Machoň přijal „kostru“ dvorany: patrování, protilehlá schodiště a nutné předsazené sloupky. Všechny varianty již počítaly s plochou střechou.²⁸ V jedné z alternativ navrhl osvětlit halu dalším patrem s dělenými okny a samotný strop ponechat plný. Pracovat mohl spíše s formou zábradlí, sloupů a říms. Nerealizované Machoňovy návrhy tak spojuje oproti finálním plánům větší zdobnost daná dozrívajícím rondokubismem (obr. 11). Machoň pracoval s různými typy hlavic, s kombinací horizontály výrazné římsy a vertikály předsazených pilastrů, s profilováním korunní římsy i členěním stropu.

Řešení odevzdané spolu s ostatními plány v květnu 1925 ukazuje stroze pojatou dvoranu, jejíž římsy mezi patry a předsazené sloupky měly být obloženy ušlechtilými materiály (obr. 12, 13). Výplně před rameny schodů měly zdobit reliéfy. Podle umělecké komise, ustavené v listopadu 1929, měla jejich témata určit fakulta, byť se víceméně počítalo s reliéfy s Karlem IV., Jiřím z Poděbrad, Karlem Havlíčkem Borovským a Tomášem Garriguem Masarykem. Užíší soutěže se měli zúčastnit sochaři Karel Pokorný (1891–1962) a Jaroslav Horejc (1886–1983).²⁹ Zda komise soutěž s ohledem na neustálou finanční nouzi opravdu vypsal, nevíme, protože v srpnu 1930 měl Ladislav Machoň navrhnout provizorní úpravu výplní poté, kdy se nesměl

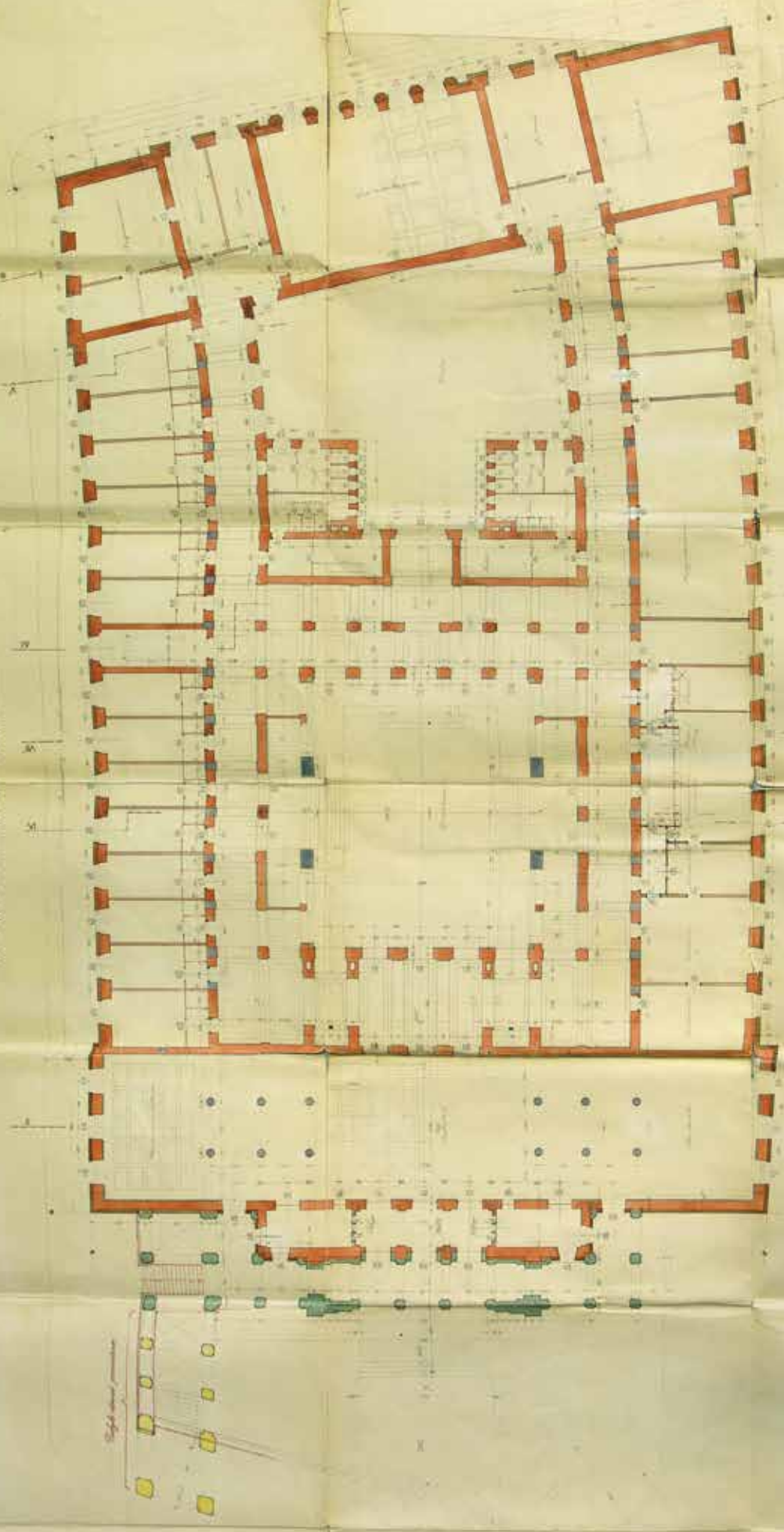
26 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 5. schůzi uměleckého komitě pro novostavby Karlovy university u Čechova mostu, 11. listopadu 1924, bez paginace.

27 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 5. schůzi uměleckého komitě pro novostavby Karlovy university u Čechova mostu, 11. listopadu 1924, bez paginace.

28 Machoň ponechal vně Kotěrovu prosklenou sedlovou střechu; pod ní na příhradové konstrukci visí rovné zasklení viditelné z dvorany.

29 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 1. schůzi umělecké komise pro novostavby právnické fakulty Karlovy university, 6. listopadu 1929, bez paginace.

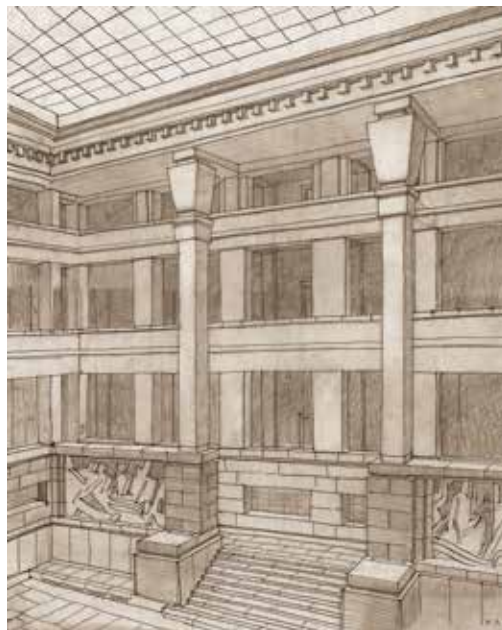
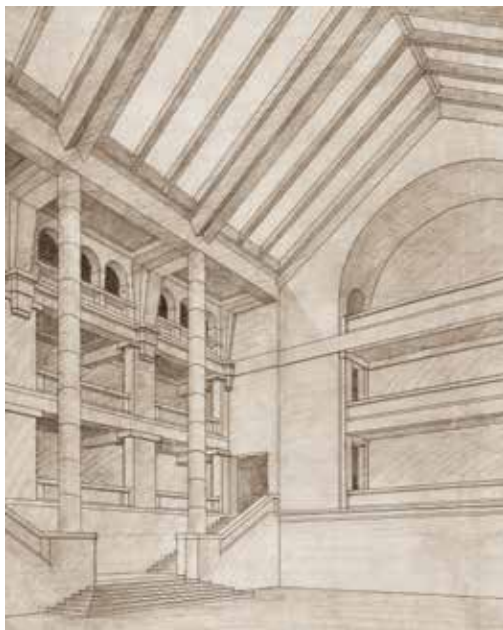
Мин. государственной школы. Здание, проект
на 1880 г. (с 1878 г. по 1880 г.)

1880

Obr. 10. Ladislav Machoň, 1924: Právnická fakulta, návrh dvorany podepřené přidávanými sloupky (AAS NTM 26, desky 20070525/02).

Obr. 11. Ladislav Machoň, 1925: Právnická fakulta, kresba nové dvorany (AAS NTM 26, desky 20070525/02).

na reliéfy objednat slivenecký mramor.³⁰ Nicméně ještě v prosinci téhož roku se sochař a štukatér Ladislav Beneš (1883–1956) Machoně v dopise ptal na neověřenou zprávu, zda opravdu dostal reliéfy z ruky (tzn. přímo) Jaroslav Horejc: „Tys ho tehdy silně protežoval, s odůvodněním, že jiný to nedovede než Horejc. [...] Myslím, že je to i tvou povinností, zabránit těmto metodám.“³¹ Pravdou zůstává, že podle usnesení umělecké komise o rok později měl Horejc připravit definitivní modely reliéfů.³² Horejc měl být také společně s Leošem Kubíčkem (1887–1974) a Švarcovou [sic] pozván do užší soutěže na čtveřici kandelábrů do dvorany. Od ozdobných mříží v oknech dvorany se rovnou upustilo.

Kamenné obložení fasády

Ještě v srpnu 1925 Ladislav Machoň plánoval na kamenné obklady fasád hudčickou žulu a božanovský pískovec. Na plastiky chtěl použít prachatický diorit. Pro dvoranu architekt vybral leštěnou bělčickou žulu a leštěný travertin a pro schodiště požáreckou žulu. Už tehdy mu tajemník nejvyššího účetního kontrolního úřadu R. Králíček [sic] oponoval, že ministerstvo financí tento typ výdajů nezaplátí.³³

Byla to předzvěst roku 1926, kdy se věc kamenného obložení fasád a dvorany proměnila v souboj mezi spořicími úředníky spolu s popohánějícími právníky na jedné straně a Kotěrovým uměleckým odkazem na straně druhé.³⁴ V lednu 1926 se na schůzi stavební komise, která měla na starost zadávání zakázek, opětovně R. Králíček vyjádřil, že „ministerstvo financí uvedené vysoké náklady za práce kamenické nepovolí a varuje proto před jakýmkoliv rozhodnutím, pro něž není zajištěn souhlas tohoto ministerstva“.³⁵ Pro únorovou schůzi měl Machoň připravenou proti žule jen o málo levnější „pískovcovou alternativu“ a za provedení v kameni se přimlouvali O. Placht a J. Valečka. Kvůli možnému zpoždění stavby se proti postavili zástupci právnické fakulty,

30 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 49. schůzi stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 27. srpna 1930, 2.

31 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, dopis Ladislava Beneše Ladislavu Machoně, 10. prosince 1930.

32 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 65. schůzi stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 18. listopadu 1931, 2.

33 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 11. schůzi širšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 25. srpna 1925, 2.

34 Michaela Marek v souvislosti s opuštěním kamenného obkladu fasád zmiňuje parlamentní volby na konci roku 1925, kdy se podle ní začala rodit krize státního aparátu, kterou signalizovalo omezení výdajů. Nicméně ze zápisů z výborů vyplývá, že se v podstatě šetřilo po celou dobu stavby až do realizace vnitřního vybavení v roce 1931. Dále podle Michaely Marek vláda preferovala stavby budov pro vlastní účely jako například zemský úřad a ministerstvo zdravotnictví pod Emauzským klášterem, ministerstvo železnic a ministerstvo zemědělství na Petřském nábřeží. Viz zvláště kapitola *Der Bau der juristischen Fakultät und das Schreiten der politischen Ambitionen der Universität* (MAREK 2001, 159). Velká hospodářská krize na dokončení právnické fakulty nedolehla.

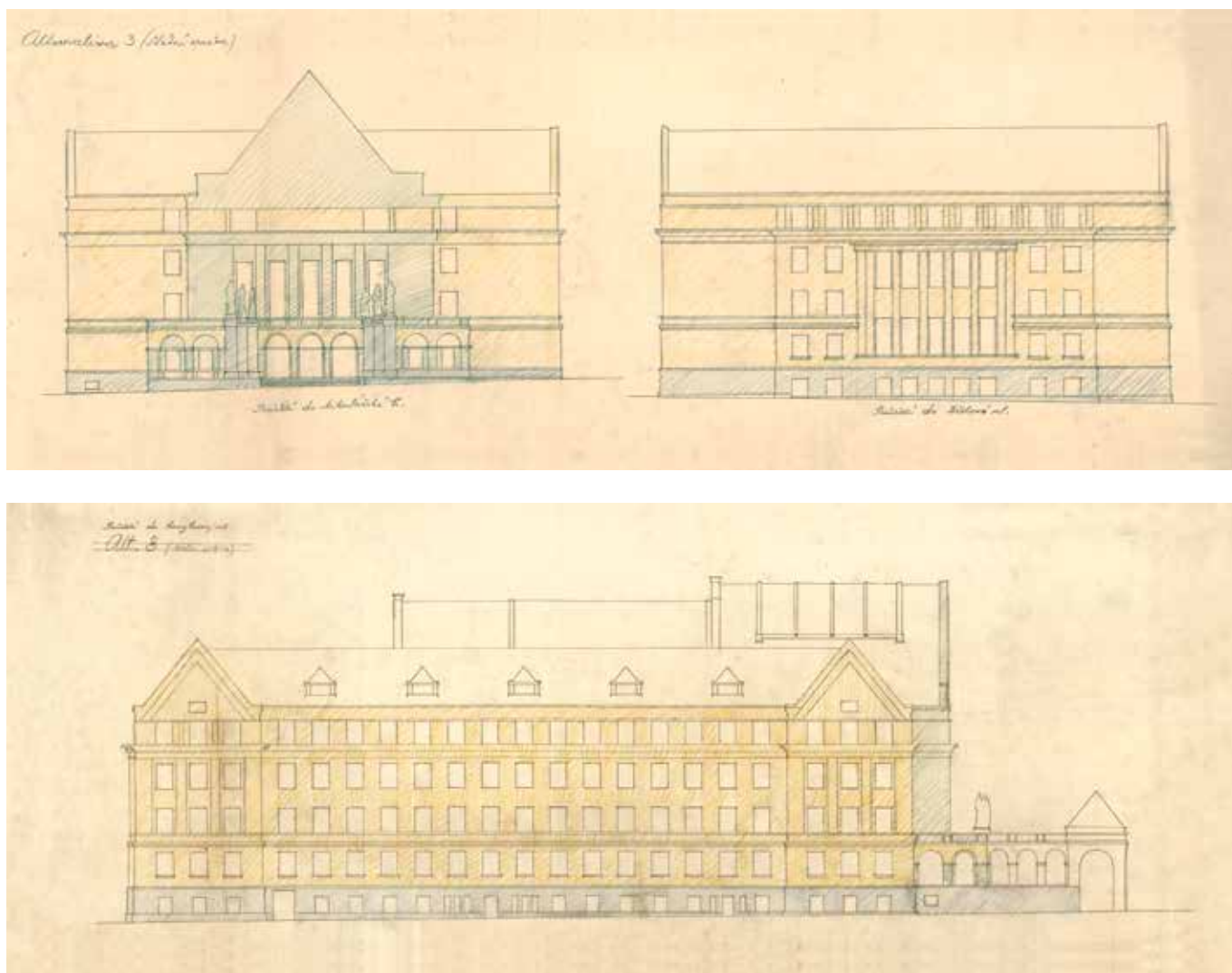
35 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 2. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 26. ledna 1926, 2.

Obr. 12. Ladislav Machoň, 1925: Právnická fakulta, návrh nové dvorany (AAS NTM 26, kart. 20070726/09).

Obr. 13. Praha 1-Staré Město, čp. 901, náměstí Curieových 7, Právnická fakulta UK. Stavba dvorany (neznámý fotograf, asi 1928; AAS NTM 26, kart. 20070726/09).

Obr. 14. Stavební komise, 1926: Právnická fakulta, alternativa 3. **A** – návrh hlavního průčelí do nám. Curieových a zadního průčelí do Břehové ulice; **B** – návrh fasády do Sanytrové ulice, dnes 17. listopadu (AAS NTM 87, desky 20051115/04).

A
B

profesoři Antonín Hobza a Jan Kapras (1880–1947), přestože Machoň předpokládal dokončení budovy na přelomu roku 1930 a 1931 bez ohledu na způsob provedení fasád.³⁶

První dubnová schůze roku 1926 přinesla další nemilé překvapení – ministerstvo financí na žádost stavebního výboru odpovědělo zamítavě a neuvolnilo žádané peníze navíc. Zatímco pro představitele právnické fakulty byly nutné úspory jasná věc, „arch. Machoň poznamenal, že jakýkoliv přepych z projektu již vymýtil“. Otto Placht dále upozorňoval, že „provedení omítaných fasád je porušení Kotěrova díla“.³⁷

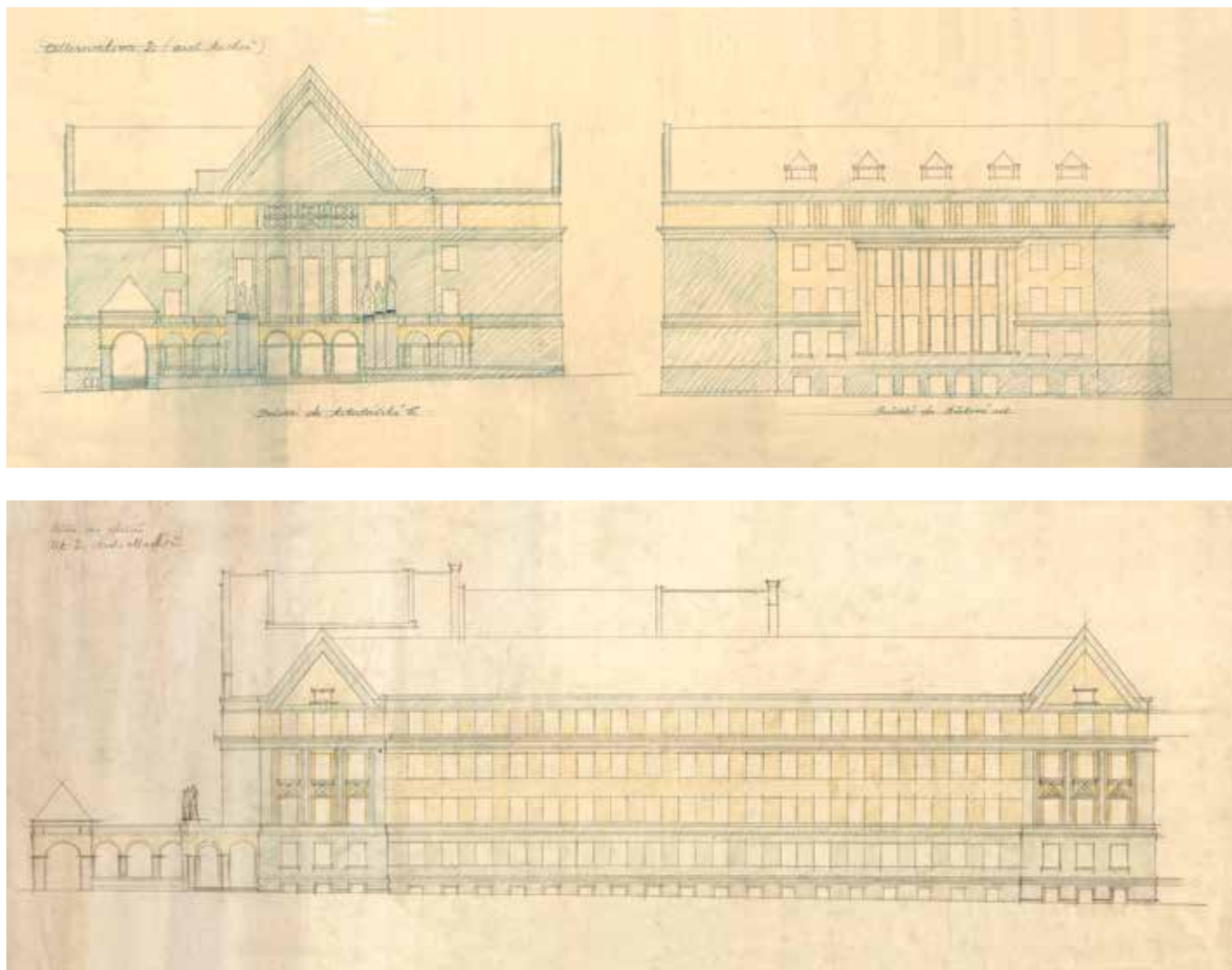
Na následující dubnové schůzi ukazoval Machoň snížené detailní rozpočty za jednotlivé práce, aby se vešel do celkové povolené částky. Architekt „prohlásil však současně, že se zříká umělecké odpovědnosti za stavbu, která nebude provedena ze stavebních hmot jím původně navržených. Budova s omítnutými fasádami bude nevzhlednou, že si ji nedovede vlastně ani dobře představit.“³⁸ Komise se poté usnesla, že Ladislav Machoň má vypracovat několik variant na použití kamenného obkladu fasády. Jeho podmínku o spolurozhodování o výsledné variantě výbor neschválil.

Machoň proti vynechání obkladů z kamene a nerealizování arkád písemně protestoval na vícero stranách. Nejprve napsal stavební komisi: „Znetvoření budovy a vynechání arkád považuji za zásadní nedodržení původního projektu prof. Kotěry, jehož dílo bude tímto provedením navěky

36 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 14. schůzi stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 10. února 1926, 2–3.

37 Obě citace viz AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 16. schůzi stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 21. dubna 1926, 3–4.

38 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 3. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 26. dubna 1926, 1–2.

zkresleno.³⁹ A zopakoval, že za toto provedení nemůže převzít zodpovědnost. Podle komise toto prohlášení odporovalo smlouvě. Machoň naopak tvrdil, že souhlasil jen s úplným provedením Kotěrova návrhu, a nikoli s těmito úspornými změnami.⁴⁰

Se svým nesouhlasem s výměnou materiálů a vynecháním arkád seznámil v červnu SVU Mánes⁴¹ i Společnost architektů,⁴² jež vzápětí vydaly proti tomuto postupu memorandum. Ministru školství a národní osvěty, významnému právníku Janu Krčmáři (1877–1950), psal Machoň obsírněji. Poradní umělecký sbor i stavební komise podle něj nikdy dříve o vynechání kamene neuvažovaly, protože novostavby měly být reprezentativní a stát na významném místě. Úspora by podle Machoně byla relativně nízká a architekt argumentoval také menší cenou následné údržby. Arkády podle Machoně uzavíraly náměstí před mostem, a vytvářely tak nejen samostatný estetický celek, ale i bránu do Starého Města (cf. obr. 1, 2A). Machoň navrhoval úspornější variantu, kdy se dražší žula oproti původnímu projektu použije pouze na sokl a podlahu arkády. Hlavní fasáda by se postavila z pískovce, který bude použit i v přízemí a na římsách na Dvořákovo nábřeží. Méně viditelné fasády do ulice Sanytrové (dnes ulice 17. listopadu) a Břehové by měly pískovcovou jen římsu.⁴³ Původní projekt i všechny současné alternativy vypsal i Alici Masarykové (1879–1966), která slíbila zpravit o postupu stavby pana prezidenta.⁴⁴

Obr. 15. Ladislav Machoň, 1926: Právnická fakulta, alternativa 2. **A** – návrh hlavního průčelí do nám. Curieových a zadního průčelí do Břehové ulice; **B** – návrh fasády do Dvořákova nábřeží (AAS NTM 87, desky 20051115/04).

A
B

39 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, opis dopisu Ladislava Machoně stavebnímu komitét, 27. dubna 1926.

40 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, opis dopisu Ladislava Machoně stavebnímu komitét, 7. května 1926.

41 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, opis konceptu Ladislava Machoně pro SVU Mánes, 15. června 1926.

42 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, dopis Ladislava Machoně Společnosti architektů, 20. června 1926.

43 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, opis dopisu Ladislava Machoně Janu Krčmáři, 15. června 1926.

44 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, dopis Ladislava Machoně Alici Masarykové, nedatováno, pravděpodobně 1926.

Obr. 16. Praha 1-Staré Město, čp. 901, náměstí Curieových 7, Právnická fakulta UK. **A** – hlavní průčelí (foto R. Gája, 2020); **B** – pohled z ulice 17. listopadu; **C** – pohled z Dvořákova nábřeží (foto F. Malý, 2021).

A
B | C

Květnová stavební komise posuzovala, v jakých materiálech se realizuje vnitřní zařízení. Vestibul zůstal mramorový, byť sokl měl být proveden v žule. Dvorana měla být do výšky prvního patra také žulová, ale stěny, které moc netrpí, pískovcové a zbytek jen omítaný. Kromě významných prvků, jako byly například vstupní dveře, se mělo použít měkké dřevo. Obě univerzitní budovy přesto neměly ztratit reprezentativní ráz: „Nákladné mozaikové výzdoby se provedou ovšem jen v tom případě, poskytne-li ministerstvo školství a národní osvěty na tyto práce dost peněz.“⁴⁵

Alternativy kamenné fasády

Není zcela jisté, kdy se stavební komise definitivně rozhodla pro výrazné omezení fasádních obkladů z kamene. Ve výsledku však měl být ze žuly pouze obklad soklu a z pískovce jen hlavní vstup do budovy. Na ostatních fasádách měly být použity jen omítky (obr. 14). Arkády se měly vynechat úplně. Vedle této třetí, maximálně hospodárné varianty projektu navrhl Ladislav Machoň svou úspornou alternativu (číslo dvě), kdy ponechal žulu na soklu a na podlaze realizovaných arkád, a ještě se ji pokusil prosadit (obr. 15). Pískovec by tvořil obklad na celé hlavní fasádě, na přízemí fasády obrácené k nábřeží, na všech rizalitech a římsách. V původním Kotěrově návrhu (varianta číslo jedna) by žula pokrývala celé arkády a přízemí právnické fakulty. Fasády hlavní a nábřežní by byly celé z pískovce, další dvě méně pohledové by od prvního patra byly omítnuty. Všechny rizality a římsy by se provedly taktéž z pískovce. Tyto tři varianty Ladislav Machoň nakreslil pro prezentaci na listopadovou schůzi umělecké komise.⁴⁶

Machoň chtěl prosadit svou variantu a ještě před zasedáním výboru, v říjnu 1926, informoval o postupu stavby profesora Jana Kaprase. Vysvětloval mu své pojetí a výhody použití kamene. Snížení rozpočtu dosavadní stavby proti předpokladu by podle něj umožnilo financovat uplatnění lepších materiálů vně i uvnitř stavby a realizaci arkád.⁴⁷

Ladislav Machoň ukázal v listopadu 1926 všechny varianty uměleckému poradnímu sboru, kde tehdy zasedali architekti Antonín Engel, Josef Gočár, Kamil Hilbert, historik umění Zdeněk Wirth, Otto Placht a Jaroslav Valečka, a opět upozornil, že sám by cestou úspor nešel. Jaroslav Valečka však ihned kontroval, že „sám prof. Kotěra podle sdělení, jež mu těsně před svou smrtí učinil, nepředstavoval si, že fasády universitních budov budou provedeny celé z kamene. Svědčí o tom také plány Kotěrou kreslené, v nichž kámen jest označen jen ve střední části hlavního průčelí. Nebude tedy provedení omítaných fasád znamenati žádné odchýlení se od Kotěrova projektu.“ Na což Machoň „vyslovil domněnku, že podobný výrok Kotěruv se mohl vztahovati jen na jeho poslední projekt, při němž již počítal s tím, že se na něho bude činit nátlak, aby z úsporných důvodů použil kamene co možná nejméně. Ted' však stavíme podle Kotěrova návrhu z roku 1913, kterážto kompozice předpokládá beze sporu veskrze kamenné provedení. Zvláště velké prázdné postranní plochy hlavní fasády nelze provést v omítce.“⁴⁸

Josef Gočár se domníval, že univerzita by měla být z kamene, ale vzhledem k nutnosti úspor by se měla z tohoto materiálu provést jen celá hlavní fasáda. Naopak Antonín Engel se vyslovil, že by raději viděl kamenné všechny strukturní prvky a fasádu omítanou. S tímto řešením souhlasil i Kamil Hilbert, a komise se tedy pro něj rozhodla (obr. 16, 17).

V zápisu schůze je zaznamenáno, jak se Antonín Engel vyjádřil ve věci arkád: „Při vši účtce ke Kotěrovi považuje tento návrh za velmi nešťastný [...] nelze ze stanoviska regulace této části města vůbec pochopit, jak by se něco takového mohlo provést.“ Architekt Machoň je bránil: „Kotěrou navržené arkády hájí a odůvodňuje to tím, že to patří k celé kompozici, kterou od Kotěry převzal a kterou hájit je jeho povinností.“⁴⁹ Josef Gočár by arkády kvůli místní dopravě zkrátil, což výbor umělecké komise nakonec stavební komisi fakulty navrhl včetně projektu vestibulu a dvorany po úsporné redukci. Jen po několika dnech podpořil rozhodnutí umělecké komise i nový ministr veřejných prací, bývalý lektor českého jazyka na německé univerzitě Franz Spina (1868–1938), a poté přijal stavební výbor. Profesor Antonín Hobza na protest proti užití kamene demonstrativně opustil schůzi.⁵⁰

Obr. 17. Praha 1-Staré Město, čp. 901, náměstí Curieových 7, Právnická fakulta UK. Arkády před vchodem (foto F. Malý, 2021).

45 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 4. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 7. května 1926, 2.

46 Dvě nové alternativy viz AAS NTM 87, desky 20051115/04.

47 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, dopis Ladislava Machoně Janu Kaprasovi, 12. října 1926.

48 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 8. schůzi uměleckého komitě pro novostavby Karlovy university u Čechova mostu, 13. listopadu 1926, 2.

49 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 8. schůzi uměleckého komitě pro novostavby Karlovy university u Čechova mostu, 13. listopadu 1926, 3.

50 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 21. schůzi stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 24. listopadu 1926, 2.

Obr. 18. Praha 1-Staré Město, čp. 901, náměstí Curieových 7, Právnická fakulta UK. **A** – seminární posluchárna (AAS NTM 26, kart. 20070525/05); **B** – zkušební místnost (AAS NTM 26, kart. 20070726/09); **C** – velká posluchárna (AAS NTM 26, kart. 20070726/09; vše neznámý fotograf, 1931).

A	B
C	

Žádost právnické fakulty

Nervózní profesorský sbor právnické fakulty přikročil v únoru 1927 k otevřenému dopisu adresovanému ministerstvu školství a národní osvěty, v němž žádal o hájení svých zájmů proti architektonickým a politickým snahám a o urychlenou dostavbu jedné z „nejnaléhavějších“ budov v Praze.⁵¹ Stížnosti mířily na všechny neduhy stavby, které podle sboru způsobovaly její zpoždění. Ladislav Machoň podle nich nedodal definitivní plány a podrobný rozpočet včas a zároveň prý nebyl zcela dořešen jeho smluvní vztah ke Kotěrově pozůstalosti. Samotnou stavbu ministerstvo technicky dobře nepřipravilo, když se kvůli nové pilotáži opozdila o rok a půl. Rovněž kamenný obklad na rizalitu fasády, „vnucený“ uměleckou komisí, zabrání rychlému dokončení.

O měsíc později se právnická fakulta dočkala poměrně příkré odpovědi z ministerstva veřejných prací, které dohlíželo na novostavbu, jež se podle něj měla realizovat pečlivě, a nikoli kvapně. Dopis připustil nepřipravenost některých podkladů, avšak proto prý chtělo ministerstvo začít nejprve jednou univerzitní budovou a později pokračovat druhou. Senát Univerzity Karlovy se však v listopadu 1923 postavil razantně proti.

Ministerstvo napsalo: „Včasné dodání plánů a rozpočtů bylo zkomplikováno značně úmrtím projektanta prof. Kotěry, jehož projekt v době jeho úmrtí nebyl ani v celkové koncepci, tím méně v detailu úplně dostatečně promyšlen.“⁵² Nicméně v současnosti je podle výkladu ministerstva jediným architektem Ladislav Machoň se všemi právy a povinnostmi. Ministerstvo připustilo neočekávané potíže při zakládání, ale razantně se ohradilo vůči zdržení způsobenému částečným kamenným obložením. V umělecké komisí, která o tom rozhodla, totiž seděli a hlasovali i dva zástupci právnické fakulty.

Přestože se ještě v témže roce realizace stavby zdržela téměř dvoutříměsíční stávkou stavebních dělníků, zedníků, betonářů a tesařů,⁵³ v prosinci 1927 se již osazovala římsa a strop nad třetím patrem, ačkoli podle předpokladu mělo být hotovo teprve patro druhé.

Ústřední budova Univerzity Karlovy

Ladislav Machoň odevzdal v květnu 1924 stavební plány i na ústřední budovu Univerzity Karlovy (upravené v květnu 1925), která měla vzhledově a hmotově tvořit protiváhu právnické fakulty (byť na trochu jiném půdorysu) a uzavírat předmostí. V dubnu 1925 se začaly hloubit její základy, ale kvůli finančním úsporám se v polovině následujícího roku všechna zainteresovaná ministerstva rozhodla, že se v této novostavbě bude pokračovat později.⁵⁴ Zároveň chtěla, aby se nejdůležitější místnosti z ústřední budovy přemístily do právnické fakulty. Komise však tento návrh odmítla, protože by se kvůli změně plánů musel znovu schvalovat stavební program, a navrhovala jen rezervovat některé stávající prostory.

Ministerstvo veřejných prací hodlalo v říjnu 1928 opuštěné staveniště zasypat, ale stavební komise toto řešení zavrhl. Samotné zahrnutí stavební jámy by nebylo nákladné, ale budoucí odkrytí staveniště ano. Komise rozhodla pouze o opravě dřevěného ohrazení a jeho pronájmu pro plakátovací plochu.⁵⁵

Pokračování stavby ústřední budovy povolilo ministerstvo financí v dubnu 1929 a schválilo na její realizaci uvolnit 32,5 milionu Kč. Ústřední budova měla vycházet z původně koncipovaných plánů, ale Ladislav Machoň měl zjednodušit interiér, především vestibul a halu, dispozičně jej přizpůsobit novým požadavkům a do suterénu umístit tělocvičnu a bazén. Zároveň se změnila její konstrukce, kdy plné zdivo měla nahradit železobetonová kostra.⁵⁶ Dokonce se kvůli novostavbě ústřední budovy zřídila v červnu 1929 další komise, jež ještě v prosinci téhož roku posuzovala

51 AUK PF, dopis děkana právnické fakulty Karla Kadlece (1865–1928) ministerstvu školství a národní osvěty, 1. února 1927; opis presidia ministerské rady, ministerstvu veřejných prací, ministerstvu financí a akademickému senátu Karlovy university.

52 AUK PF, dopis ministerstva veřejných prací právnické fakultě, 4. března 1927, 2.

53 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 27. schůzi stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 12. října 1927, 3. Stávka probíhala od 8. srpna do 28. září 1927, tesaři ji ukončili až 10. října 1927.

54 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 18. schůzi stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 23. června 1926, 2.

55 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 32. schůzi širšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 10. října 1928, 3.

56 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 11. schůzi užšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 17. dubna 1929, 1–2.

Machoňův návrh a rozpočet.⁵⁷ Nejmladší plány pocházejí ze září 1931; na nich například vnitřní dvory Machoň již přizpůsobil soudobému funkcionalistickému přístupu. Nicméně v květnu 1933 stavební komise rozhodla o částečném zasypání staveniště, aby se mohla strhnout dřevěná ohrada a nemuselo se platit za hlídání, přestože zároveň navrhovala uzavřít s Machoněm na ústřední budovu smlouvu.⁵⁸ Stavba nikdy nevznikla.

Umělecká výzdoba

Před začátkem samotné stavby právnické fakulty na jaře 1926 objednala umělecká komise hned dva návrhy na plastickou výzdobu hlavní fasády: nejprve na konci roku 1924 u sochaře Jana Štursy (1880–1925) a po jeho smrti v následujícím roce u Otta Gutfreunda (1889–1927). Jeho navrhovanou figurální výzdobu však výbor neschválil a později vypsal užší soutěž s termínem do dubna 1928.⁵⁹ Na přání Ladislava Machoně byli osloveni sochaři Jan Lauda (1898–1959), Otakar Švec (1892–1955) a Otakar Španiel (1881–1955). V soutěži pravděpodobně uspěl Španiel, který až do roku 1933 vytvářel modely mramorového sousoší na terasu hlavní fasády, což podle zadání měly být dvě trojice právníků – prof. civilního procesu Emila Otta (1845–1924), prof. občanského práva Antonína rytíře Randy (1834–1914), národohospodáře prof. Albína Bráfa (1851–1912), Viktorína Kornela ze Všehrd (1460–1520), holandského Huga Grotia (1583–1645) a blíže neurčeného římského právníka. Kvůli finančním úsporám se sochy nikdy nerealizovaly, přestože se o to právnická fakulta opakovaně pokoušela. Z jejího pohledu totiž působilo průčelí na všechny návštěvníky fakulty svou nehotovostí.⁶⁰ Otakar Španiel nakonec zformoval pro štít alegorické reliéfy pololežící ženy a muže. Nad nimi se nachází vytesaný nápis „Universita Karlova“ a zcela nahoře český dvouocasý lev. Ladislav Machoň navrhoval také nápis „Právnická fakulta“, který se nachází na terase před Collegiem maximem. Emblémy nad okny této slavnostní místnosti vytvořil sochař Karel Pokorný v roce 1930.

Až v listopadu 1929 byla ustavena umělecká komise na vnitřní výzdobu fakulty, v níž kromě Machoně, správců stavby a zástupců právnické fakulty zasedal ještě historik umění a odborový přednosta ministerstva školství Zdeněk Wirth.⁶¹ Na umělecké výzdobě se šetřilo nejvíce a většina z návrhů se neuskutečnila.⁶² Nikdy ani nebyly zadány práce na tři mříže nadsvětlíku nad hlavními dveřmi, které měly nést výjevy z historie práva; vybírat se mělo mezi návrhy sochařů Břetislava Bendy (1897–1983), Ladislava Beneše a Karla Kotrby (1893–1939). Spolupracovníkem v malířských otázkách včetně tónování fasády se stal malíř a typograf Jaroslav Benda (1882–1970).

Nábytek a jiné vnitřní vybavení

Interiéry právnické fakulty zanechal Jan Kotěra jen v několika črtech. Známy je hlavně vestibul a dvorana. Detailnější plány rozpracoval pro ústřední budovu, která měla být jakožto centrum Univerzity Karlovy pojata daleko zdobněji. Naznačují to už arkády všech chodeb, mozaiková okna, profilované dřevěné podhledy, ale i zdobení dveří a zábradlí. Jan Kotěra přirozeně čerpal z doznívajících monumentalizovaných secesí. Otázkou zůstává, zda by svůj styl během stavby nezměnil. Machoňovy interiéry působí daleko střízlivěji. Úbytek dekoru a výrazové zjednodušení odpovídá kromě snahy o snížení nákladů i dobové proměně architektonického jazyka.

Zástupci právnické fakulty nejprve v roce 1924 zadali přesné požadavky na dispozici novostavby a po ustavení komise pro vnitřní vybavení v březnu roku 1929⁶³ své potřeby ještě konkretizovali

57 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 1. a 2. schůzi stavebního výboru pro zbudování novostavby ústřední budovy Karlovy university, 26. června a 4. prosince 1929. V komisi zasedali zástupci všech zainteresovaných ministerstev a právnické fakulty.

58 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 30. schůzi stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 18. dubna 1928, 3.

59 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 70. schůzi širšího stavebního výboru pro zbudování ústřední budovy a právnické fakulty Karlovy university, 3. května 1933, 2–3.

60 AUK PF, Sochy do průčelí novostavby, dopis ministerstva školství a národní osvěty děkanství právnické fakulty, 12. dubna 1934.

61 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 1. schůzi umělecké komise pro novostavbu právnické fakulty Karlovy university, 6. listopadu 1929, 1–2.

62 Historik umění Ladislav Zikmund-Lender ve svém textu o budování zednářské identity dále píše: „Na nerealizované umělecké výzdobě [právnické fakulty – pozn. autorky] se měli podílet – na výzvu Ladislava Machoně – výhradně zednářští umělci.“ (ZIKMUND-LENDER 2017, 69) Toto tvrzení bez odkazu na relevantní zdroj nelze ověřit, ale vzhledem k množství umělců, kteří se přípravě výzdoby měli účastnit, s ním nelze souhlasit. Machoň měl navíc v komisích jen poradní hlas.

63 AAS NTM 26, kart. 20070614/09, Zápis o 1. schůzi užšího výboru pro vnitřní zařízení právnické fakulty Karlovy university, 22. března 1929.

včetně množství, velikosti a vzhledu sedadel, pultů, stolů, skříní, regálů atd.⁶⁴ Ladislav Machoň vypracoval plány vnitřního vybavení a rozpočet během letních měsíců téhož roku. I zde se samozřejmě dbalo na nízké náklady. Přesto Machoň například navrhl vesměs chromovaný nábytek, byť byl o čtvrtinu dražší než dřevěný (obr. 18). Podíl jeho nikdy nerealizovaných návrhů však nad realizacemi převažuje, jen na papíře zůstaly například nápisové desky a orientační systém, dřevěné obložení, stucco lustrové omítky a všeobecně všechny menší mobilní předměty (pulty, koše, popelníky apod.).

Vážnost instituce podtrhl Machoň řešením vestibulu, dvorany a hlavního schodiště. Vstupní halu, obloženou na zdech a sloupech vícero druhů mramoru, prosvětlovala z obou stran velká okna anebo jednoduchá světla ve stropě v mosazných rámech. Studenti si mohli odložit v šatně, pojeté podobně jako v Klementinu, taktéž s mosaznými věšáky. Využít zde rovněž mohli podélné stoly s kulatými sedačkami (obr. 19). Vestibul zakončovala plasticky zdobená římsa pojetá stejně jako ve dvoraně.

Po relativně nízkém a potměšilém vestibulu následovala monumentální, velice světlá hala-dvorana, do výše prvního patra obložená žulou (obr. 21A). Velkolepá schodiště po jejích stranách částečně zakrývala podnož k předsazeným sloupům. Přísně pravoúhlou dvoranu zakončuje plochá skleněná střecha. Působení hlavního dvouramenného schodiště podtrhovalo použití mramoru na jeho sloupech a dvě kamenné fontány při jeho ústí do prvního patra (obr. 21B–D).

Nejslavnostnější místnost mělo představovat Collegium maximum se zaobleným loubím v přízemí, které pokrývá skleněná mozaika od Marie Viktorie Foersterové (1867–1952), a pravoúhlou galerií v patře (obr. 20). Zde mohl Machoň použít relativně luxusní materiály, například kavkazský ořech na nábytek a mramorové obložení včetně krytek nad topením. Alespoň částečně tím architektem vynahrazoval nerealizovanou fresku na čelní stěně od Maxe Švabinského.

Kotěřův pomník

Není pochyb, že návrh univerzitních budov a celkové řešení předmostí získaly po smrti Jana Kotěry v architektonické obci symbolický význam. Nejen Kotěrovi následovníci prosazovali jejich realizaci, aby dovedli nešťastně opuštěné dílo k cíli a zároveň vzdali čest svému vzoru. Nicméně stavba postupně přicházela o svou uměleckou hodnotu už během Kotěrova dlouhého a opakovaného plánování a přepracovávání. Přestože se její výstavby po smrti autora s veškerou pečlivostí ujal jeho spolupracovník Ladislav Machoň, při jejím provádění se v podstatě po celou dobu zohledňovaly především nedostačující finance a s jejím dokončením se spěchalo na úkor podoby odpovídající jejímu významu. Machoň měl podle smlouvy realizovat Kotěrovy plány, avšak nemohl ovlivňovat jejich úsporné zjednodušování ze strany úředníků. Neměl rozhodovací pravomoc.

Sám architekt musel být během výstavby poměrně frustrovaný. Historik umění Antonín Matějček (1889–1950) jej po své přednášce v SVU Mánes v únoru 1932 v dopise ujišťoval: „Trápí mne přímo, že má slova o Kotěrově universitě mohla vzbudit dojem, že odsuzuji Tvou práci na ní. Myslil jsem na všechny ty nátlaky ke změnám, které se děly od počátku projektu na Kotěru sama i později na Tebe, myslil na ty škůdce, s kterými jsem i novinářsky bojoval, kteří stále rušili klidný vývoj práce a ještě naposled poškodili budovu, odepřevše jí kamenný materiál. To vše nemohl jsem v přednášce takového rozsahu říci. Kdybych byl však tušil, že se Tě slovo ‚zkomolení‘ dotkne a že může býti vykládáno ve zlé Tobě, byl bych ovšem neváhal věc objasnit dříve.“⁶⁵

Se zřejmým časovým odstupem, který smýšlí negativní vzpomínky, bilancoval Ladislav Machoň odkaz Jana Kotěry v rozsáhlé knize *Architektura v českém národním dědictví*: „Dnešní torso tohoto náměstí, započatého jednou z universitních budov – právnickou fakultou – pietně po smrti umělce zbudovanou, je sice monumentálním pomníkem umělci, předčasně opustivšímu své dílo, je však také obžalobou malých poměrů našich, v nichž ani tolik nebyl pochopen význam zakladatele nové české architektury, aby dobudováním díla byla vzdána čest památce tohoto velkého umělce.“

Výběr sama sebe a svou práci na realizaci právnické fakulty hodnotil kladně, i když na výsledek mělo vliv velké množství zainteresovaných: „Ani jeho žáci nedosáhli formátu učitele natolik, aby dovedli donést pochodeň jeho díla k vytyčené metě. Bylo na prospěch věci, že práce byla svěřena nejbližšímu spolupracovníku, který po léta se účastnil na projektech obou universitních budov

64 AUK PF, Soupis vnitřního zařízení pro novou budovu právnické fakulty Karlovy university, nedatováno, asi červen 1929.

65 AAS NTM 26, kart. 2007802/15, dopis Antonína Matějčka Ladislavu Machoňovi, 4. února 1932.

Obr. 19. Praha 1-Staré Město, čp. 901, náměstí Curieových 7, Právnická fakulta UK. **A** – vestibul; **B** – chodba; **C** – vestibul s podélnými stoly a kulatými sedačkami (neznámý fotograf, 1931; AAS NTM 26, kart. 20070726/09).

A	
B	C

a mohl tedy s velkou pietou k dílu mistrovi dovést projekt celku do konečného stadia. Avšak ani výstavba budovy Právnické fakulty nedospěla v uměleckém detailu sochařském i malířském k úplné realizaci pro úsporná opatření státní správy, přesto, že návrhy byly připraveny. Tím méně také bylo v silách pokračovatele v tomto Kotěrově díle, aby prosadil realizaci universitního celku i náměstí, a tak se práce zastavila po dokončení základů hlavní univerzitní budovy, dodnes opuštěných a zasypaných.“ (obě citace WIRTH/MÜLLEROVÁ 1961, 194 a 200)

Ladislav Machoň jako realizátor Kotěrova odkazu na sebe vzal obtížnou a odpovědnou úlohu: provést co nejpřesněji zděděné dílo a přitom upozadit své architektonické cítění. Po celou dobu stavby Machoňovo počínání sledovalo a hlídalo několik komisí, jejichž pravomoci byly paradoxně vyšší než pravomoci architekta, a bohužel tak způsobily „osekání“ původního Kotěrova projektu. Navzdory dlouhé anabázi vzniku spojené s řadou kompromisů a nedodělků působí právnická fakulta monumentálně a proti současně stavěné filozofické fakultě od Josefa Sakaře lehčeji. Tomuto vyznění velmi pomáhá Machoňovo pojetí vestibulu a dvorany, které zaujmou svým protikladným přístupem k výšce, světlu a materiálům oproti zbytku budovy. Dosavadní dějiny architektury hodnotí objekt právnické fakulty s rozpaky, mimo jiné i proto, že Kotěrovy pozdní práce

Obr. 20. Praha 1-Staré Město, čp. 901, náměstí Curieových 7, Právnická fakulta UK. Collegium maximum (neznámý fotograf, 1931; AAS NTM 26, kart. 20070726/09).

oceňují méně než jeho předválečnou tvorbu. Machoňovi je připisována role „pouhého“ stavitele a v jeho architektonické dráze zůstává budova upozaděná. Neměli bychom o něm však uvažovat spíše jako o jejím spoluautorovi? Nenavrl snad pro ni nejen řešení interiérů, ale i uměleckou výzdobu a nábytek? A není pod tímto úhlem pohledu autorství obzvláště v dějinách architektury poněkud přeceňováno?

Pro stylovou analýzu a zařazení díla na základě uměleckých hodnot a jejich významu v dějinách architektury by atribuce stavby nemusela hrát významnou roli. Bohužel každé připsání konkrétnímu autorovi vždy nějak zvyšuje či snižuje její status. Přestože se takto zjednodušujícího pohledu dopouštějí především laici, rovněž historikové architektury mívají občas k podobnému posuzování sklony. Pro poznání díla jednoho architekta a zařazení jeho tvorby do rámce dějin architektury hraje atribuce neopominutelnou roli. Sociální, historické, politické, ekonomické a další aspekty osvětlující podmínky vzniku stavby a jejího dalšího „života“ jsou nezbytné pro pochopení kontextu, ale nikoli pro uměleckou hodnotu samotnou.

Na samotný architektonický význam budovy právnické fakulty nemá otázka autorství žádný vliv, nebo spíše její smysl je dvojznačný. V tvorbě architekta Jana Kotěry je podstatná jen částečně kvůli poznání změn mezi projektem, který představuje gros jeho návrhu, a samotnou realizací. Avšak pro tvorbu Ladislava Machoně přináší atribuce dalšího objektu významné doplnění.

Realita výstavby státní zakázky přinášela architektu Machoňovi řadu dilemat, s nimiž se musel vyrovnat, a projekt se během realizace nejenom vlivem technických požadavků měnil. Přestože nelze činit unáhlená zobecnění na základě jednoho příkladu, je pravděpodobné, že právnická fakulta nepředstavovala mezi státními stavbami ve své době výjimku. Bylo by tak žádoucí prozkoumat případné změny mezi návrhem a realizací i u dalších obdobných staveb.

Rovněž by mohla být otevřena stále aktuální otázka, zda vůbec lze plnohodnotně realizovat architektonické dílo po smrti autora. V konkrétním případě Právnické fakulty Univerzity Karlovy zůstává, domnívám se, varianta provedení výstavby nesporná. Ze strany stavebníků, ministerstva i univerzity, představovala realizace již započaté stavby jistě naprosto pragmatické rozhodnutí. Z pohledu Kotěrových žáků znamenala vzdání pocty učiteli, z pohledu jeho kolegů byla výrazem stavovské cti dovést návrh, který si prošel takovou trnitou cestou, k uskutečnění.

Obr. 21. Praha 1-Staré Město, čp. 901, náměstí Curieových 7, Právnická fakulta UK. A – dvorana (archiv PF UK, foto M. Vaneš, 2019); B – schody ve dvoraně; C – hlavní schodiště; D – fontána pod schodištěm (foto autorka, 2019).

A	
B	C
	D

PRAMENY

- AAS NTM 26 — Národní technické muzeum, Archiv architektury a stavitelství, fond č. 26 – Machoň Ladislav (1904–1951), kart. 20060719/03, 2007802/15, 20070525/05, 20070614/04, 20070614/09, 20070726/09, desky 20070525/02.
- AAS NTM 87 — Národní technické muzeum, Archiv architektury a stavitelství, fond č. 87 – Universita (1906–1931), desky 20051115/04.
- ANG 125 — Archiv Národní galerie Praha, fond č. 125 – Ladislav Machoň, neuspořádáno.
- AUK PF — Archiv Univerzity Karlovy, fond Právnická fakulta, Novostavba fakulty, inv. č. 603–608, studijní roky 1923/1924 – 1938/1939.
- SA Praha 1 — Archiv odboru výstavby při stavebním úřadu městské části Praha 1, složka čp. 901/I.

LITERATURA

- sine* 1922–1923 — *sine* [R. – redakce]: Kotěrova universita – a její osud. Stavitel 4, 1922–1923, 81.
- sine* 1924–1925 — *sine*: Kronika : Zprávy a poznámky : Kotěrova universita. Styl 5 (10), 1924–1925, 155 a 203–204.
- sine* 1925 — *sine*: Co je se stavbou universitních budov? České slovo 17, 1925/34 (večerní vydání), 14. 4. 1925, 1.
- KOTĚRA 1921–1922 — Jan KOTĚRA: Data k projektu budovy pro právnickou a theologickou fakultu české university; Náčrtky a projekty pro budovy české university v Praze z r. 1907–1921. Styl 2 (7), 1921–1922, 93, LIX–LXXVIII.
- KOUKALOVÁ 2017 — Martina KOUKALOVÁ: Přestavba Klementina od Ladislava Machoně : „Z tichého stánku bohoslovců zbudováno rušné skladiště moderní vědy“ – Renovation of the Clementinum by Ladislav Machoň: "From a quiet stand of the Theologians there was built a busy warehouse of modern science. Zprávy památkové péče 77, 2017/4, 373–386.
- KOUKALOVÁ 2018 — Martina KOUKALOVÁ: Sekáč Ladislav Machoň (1888–1973). Zprávy památkové péče 78, 2018/6, 590–603.
- KOUKALOVÁ 2019 — Martina KOUKALOVÁ: Ladislav Machoň a Praha : Život a dílo architekta a vybrané realizace pro Prahu. Disertační práce, Praha 2019. Uloženo: Ústav pro dějiny umění FF UK.
- MAREK 2001 — Michaela MAREK: Universität als ‚Monument‘ und Politikum : Die Repräsentationsbauten der Prager Universitäten 1900–1935 und der politische Konflikt zwischen „konservativer“ und „moderner“ Architektur. München 2001.
- NOVOTNÝ 1958 — Otakar NOVOTNÝ: Jan Kotěra a jeho doba. Praha 1958.
- PEŠEK 2001 — Jiří PEŠEK: Recenze: Michaela Marek, Universität als „Monument“ und Politikum. Umění 49, 2001/6, 592–595.
- ŠOLC 2013 — Martin ŠOLC: Cesta od Moderní galerie ke Státní galerii. Diplomová práce, Brno 2013. Uloženo: Seminář dějin umění FF MU.
- ŠVÁCHA 1996 — Rostislav ŠVÁCHA: Čp. 901/I, Právnická fakulta UK. In: Pavel Vlček (ed.) et al., Umělecké památky Prahy : Staré Město, Josefov. Praha 1996, 495–496.
- ŠVÁCHA 2001 — Rostislav ŠVÁCHA: Projekt budovy Právnické a Teologické fakulty České univerzity Karlo-Ferdinandovy, 1907–1931. In: Jan Kotěra : 1871–1923 : Zakladatel moderní české architektury. V. Šlapeta (ed.), Praha 2001, 234–239.
- VYBÍRAL/HNÍDKOVÁ 2015 — Jindřich VYBÍRAL / Vendula HNÍDKOVÁ: Architektura a politická moc. In: Milena Bartlová / Jindřich Vybíral et al., Budování státu : Reprezentace Československa v umění, architektuře a designu = Building a state: the representation of Czechoslovakia in art, architecture and design. Praha 2015, 106–114, 116, č. kat. 4/2.
- WIRTH/MÜLLEROVÁ 1961 — Zdeněk WIRTH / Augusta MÜLLEROVÁ (eds): Architektura v českém národním dědictví – Die Entwicklung der Architektur in den böhmischen Ländern. Praha 1961.
- ZIKMUND-LENDER 2017 — Ladislav ZIKMUND-LENDER: „K zdravému vývoji státní myšlenky pevným směrem.“ Budování národní kulturní identity Československa svobodnými zednáři v letech 1918–1938 – „Firmly towards the healthy development of the idea of state“ : Building the national cultural identity of Czechoslovakia by the freemasons in 1918–1938. In: Milena Bartlová et al., Co bylo Československo? Kulturní konstrukce státní identity. Praha 2017, 80–91.

RESUMÉ

LADISLAV MACHOŇ UND DER BAU DES GEBÄUDES DER JURISTISCHEN FAKULTÄT DER KARLS-UNIVERSITÄT IN PRAG-ALTSTADT : „DER ARTISTISCHE BAUVERWALTER MIT DER KONSULTATIVSTIMME“

Nach dem vorzeitigen Ableben des Architekten Prof. Jan Kotěra (1871–1923) erwarben die von ihm projektierten Objekte der Prager Karls-Universität – das Zentralgebäude (schließlich nicht erbaut) und das der juristischen Fakultät im Kontext der Gesamtlösung des Vorfelds der Svatopluk-Čech-Brücke in der Altstadt – ihre symbolische Bedeutung. Die Architekturkreise verstanden ihre Ausführung als ein seiner Art Monument, a. a. auch infolge einer Reihe Peripetien, die Kotěra während des langen Prozesses des Entwerfens durchhalten musste. Nicht nur die Nachfolger Kotěras waren gesonnen das unglücklich verwaiste Werk zum Ziel zu führen, um ihrem Vorbild Ehre zu erstatten.

Der Bau der juristischen Fakultät verlor jedoch sukzessiv schon während der langen und wiederholten Planung und Überarbeitung (1907–1921) an seinem Kunstwert. Obwohl die Vervollendung nach dem Ableben des Autors im Auftrag der Ministeriums für öffentliche Arbeiten pietätvoll der Mitarbeiter von Kotěra Ladislav Machoň (1888–1973) übernahm, bei der Durchführung dieses Staatsauftrags waren vor allem die Finanzersparungen im Blickfeld von allen drei beteiligten Ministerien gewesen, aber auch Druck auf den raschen Fortschritt des Baus von Seiten der Vertreter der Fakultät hatte die Vorbereitung sowie Durchführung des Baus beeinflusst. Man eilte mit der Vervollendung des Baus zum Schaden des der Bedeutung des Gebäudes entsprechenden Aussehens, denn es sollte zu einem der äußerst repräsentativen Bauten des neuen Staats werden. Laut Auftrag sollte Machoň die Pläne von Kotěra ausführen, er konnte dabei aber nicht ihre zur Ersparnis gezielte Vereinfachung aus der Seite der Beamten beeinflussen. Er hatte keine Entscheidungsbefugnis, und die Projektdokumentation, die er höchst möglich beibehalten sollte, war nicht vollendet. Machoň übernahm bei der Ausführung des Vermächtnisses von Kotěra eine sehr schwierige und verantwortliche Aufgabe das vererbte Werk höchst genau auszuführen, und dabei sich selbst und sein architektonisches Fühlen vollkommen zu bedrücken. Mehrere Kommissionen, deren Kompetenzen auf paradoxe Weise höher waren als die des Architekten, folgten über die ganze Bauzeit seiner Tätigkeit und bewachten sie; das war Grund dafür, dass das ursprüngliche Projekt von Kotěra „reduziert“ wurde. Trotz der langen Anabasis seiner Entstehung mit vielen Rückständen und Kompromissen vor allem in Sachen der Steinverkleidung der Fassaden und Innenräume das Fakultätsgebäude wirkt monumental und leichter im Vergleich mit dem parallel gebauten Gebäude der philosophischen Fakultät von Josef Sakař. Diesem Effekt hilft sehr das Erfassen des Vestibüls und der Zentralhalle von Machoň, das mit seinem gegensätzlichen Zugriff auf Höhe, Licht und Materialien den Betrachter fesselt.

Die bisherige Architekturgeschichte wertet das Gebäude der juristischen Fakultät mit Zweifeln, a. a. auch darum, dass die späten Werke von Kotěra für weniger wertvoll als sein Vorkriegsschaffen gehalten sind. Machoň besitzt dabei eine Rolle des „bloßen“ Baumeisters und das Gebäude bleibt in seinem architektonischen Werdegang im Hintergrund. Man sollte ihn aber mehr als Mitautor verstehen, der dafür nicht nur die Lösung der Innenräume, sondern auch die künstlerische Ausschmückung und Möbel entworfen hat. Die architektonische Bedeutung des Gebäudes allein ist von der Urheberchaftsfrage gar nicht beeinflusst, ihr Sinn ist eher ambivalent. Das Fakultätsgebäude ist im Schaffen von Jan Kotěra lediglich zum Teil wesentlich von dem Erkenntnis der Veränderungen zwischen dem Projekt als gros seines Entwurfs und seiner wirklichen Ausführung wegen. Seine Attribuierung als eines weiteren Werks bringt jedoch für das Schaffen von Ladislav Machoň eine bedeutende Ergänzung.

Abb. 1. Jan Kotěra, 1921: Wettbewerbsentwurf für die Universitätsgebäude auf dem Vorfeld der Svatopluk-Čech-Brücke (übernommen aus KOTĚRA 1921–1922, LXXVI).

Abb. 2. Jan Kotěra, 1921: Universitätsgebäude. **A** – Entwurf der Seitenfassaden in die Salnitergasse (heutige Straße 17. listopadu); **B** – Entwurf der Hauptfront in den Platz Náměstí Curieových; **C** – Entwurf der hinteren Fassade in die Břehová G.; **D** – Grundrissentwürfe, 3. Obergeschoss, Erdgeschoss (übernommen aus KOTĚRA 1921–1922, LXXV, LXXVIII).

Abb. 3. Jan Kotěra, 1921: Perspektivansicht des Zentralgebäudes der Prager Karls-Universität auf dem Vorfeld der Svatopluk-Čech-Brücke (übernommen aus KOTĚRA 1921–1922, LXXVI).

Abb. 4. Jan Kotěra, 1915–1917: Universitätsgebäude, Entwurf des Vestibüls (übernommen aus KOTĚRA 1921–1922, LXX).

Abb. 5. Jan Kotěra, 1915–1917: Universitätsgebäude, Detailzeichnung für die Halle (übernommen aus KOTĚRA 1921–1922, LXXVII).

Abb. 6. Jan Kotěra, 1921: Universitätsgebäude, Entwurf der Halle der juristischen Fakultät (übernommen aus KOTĚRA 1921–1922, LXXVII).

Abb. 7. Jan Kotěra (Autor des Entwurfs), Ladislav Machoň (Autor des Projekts, ohne Sign.), 1924: Juristische Fakultät, Entwurf der Hauptfassade in den Platz Náměstí Curieových (SA Praha 1 [Bauarchiv des Stadtteils Prag 1]; Reprofoto P. Havlík, 2021).

Abb. 8. Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 901/I, Platz Náměstí Curieových 7, Juristische Fakultät der Karls-Universität. Pfahlgründung (anonymer Fotograf, 1925; AAS NTM [Technisches Nationalmuseum, Archiv für Architektur und Bauwesen] 26, Karton 20070614/04).

Abb. 9. Ladislav Machoň (Autor des Projekts, ohne Sign.), 1925: Juristische Fakultät. **A** – Querschnitt; **B** – Grundriss von Erdgeschoss (SA Praha 1; Reprofoto P. Havlík, 2021).

Abb. 10. Ladislav Machoň, 1924: Juristische Fakultät, Entwurf der mit zugefügten Säulen gestützten Halle (AAS NTM 26, Mappe Nr. 20070525/02).

Abb. 11. Ladislav Machoň, 1925: Juristische Fakultät, neue Halle, Zeichnung (AAS NTM 26, Mappe Nr. 20070525/02).

Abb. 12. Ladislav Machoň, 1925: Juristische Fakultät, neue Halle, Entwurf (AAS NTM 26, Karton 20070726/09).

Abb. 13. Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 901/I, Platz Náměstí Curieových 7, Juristische Fakultät der Karls-Universität. Bau der Halle (anonymer Fotograf, vielleicht 1928; AAS NTM 26, Karton 20070726/09).

Abb. 14. Baukommission, 1926: Juristische Fakultät, Alternative 3. **A** – Entwurf der Hauptfront in den Platz Náměstí Curieových und der hinteren Fassade in die Břehová G.; **B** – Entwurf der Fassade in die Salnitersgasse, heutige Straße 17. listopadu (AAS NTM 87, Mappe Nr. 20051115/04).

Abb. 15. Ladislav Machoň, 1926: Juristische Fakultät, Alternative 2. **A** – Entwurf der Hauptfront in den Platz Náměstí Curieových und der hinteren Fassade in die Břehová G.; **B** – Entwurf der Fassade am Dvořákovo Kai (AAS NTM 87, Mappe Nr. 20051115/04).

Abb. 16. Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 901/I, Platz Náměstí Curieových 7, Juristische Fakultät der Karls-Universität. **A** – Hauptfront (Foto R. Gája, 2020); **B** – Ansicht aus der Straße 17. listopadu; **C** – Ansicht aus dem Dvořákovo Kai (Foto F. Malý, 2021).

Abb. 17. Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 901/I, Platz Náměstí Curieových 7, Juristische Fakultät der Karls-Universität. Portikus vor dem Eingang (Foto F. Malý, 2021).

Abb. 18. Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 901/I, Platz Náměstí Curieových 7, Juristische Fakultät der Karls-Universität. **A** – Seminar-Hörsaal (AAS NTM 26, kart. 20070525/05); **B** – Prüfungsraum (AAS NTM 26, kart. 20070726/09); **C** – Großer Hörsaal (AAS NTM 26, Karton 20070726/09; alle Fotos anonymer Fotograf, 1931).

Abb. 19. Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 901/I, Platz Náměstí Curieových 7, Juristische Fakultät der Karls-Universität. **A** – Vestibül; **B** – Korridor; **C** – Vestibül mit Längstischen und Rundsitzen (anonymer Fotograf, 1931; AAS NTM 26, Karton 20070726/09).

Abb. 20. Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 901/I, Platz Náměstí Curieových 7, Juristische Fakultät der Karls-Universität. Collegium maximum (anonymer Fotograf, 1931; AAS NTM 26, Karton 20070726/09).

Abb. 21. Prag 1-Altstadt, Nr.-Konskr. 901/I, Platz Náměstí Curieových 7, Juristische Fakultät der Karls-Universität. **A** – Halle (Archiv der Juristischen Fakultät, Foto M. Vaneš, 2019); **B** – Stiege in der Halle; **C** – Haupttreppe; **D** – Springbrunnen unter der Treppe (Foto Autorin, 2019).

Übersetzung von Jindřich Noll

Studie vychází ku příležitosti 150. výročí narození Jana Kotěry a 90. výročí dokončení stavby Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

Autorka a redakce děkují Národnímu technickému muzeu, Uměleckoprůmyslovému muzeu v Praze, stavebnímu archivu m. č. Praha 1 a Právnické fakultě Univerzity Karlovy za laskavé poskytnutí zde publikované obrazové dokumentace.

Mgr. Martina KOUKALOVÁ, Ph.D., historička architektury, koukalova@ipr.praha.eu
Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR),
Vyšehradská 57/2077, CZ-128 00 Praha 2-Nové Město